

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΥΠΟ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Β. ΠΑΤΣΕΛΗ

Ἐφημερίς ἐξ Ἰωαννίνων ἀνέγραφε πρὸ μηνὸς τὴν πληροφορίαν περὶ νέων ἀνασκαφῶν, αἵτινες πρόκειται νὰ γίνουσι εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἠπείρου, πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν πολυθρυλλήτων θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, οἱ ὅποιοι ἀνακαλυπτόμενοι θὰ λύσωσι κατὰ τινας τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα τῆς χώρας. Ἡ ἀπόπειρα δὲν εἶναι νέα. Εὐλόγως ὄθεν τίθεται τὸ ἐρώτημα.

Θ' ἀνευρεθοῦν πράγματι οἱ ἀπολεσθέντες θησαυροὶ τοῦ τυράννου τῆς Ἠπείρου ἢ πρόκειται καὶ αὐτὴν τὴν φορὰν περὶ τυχαίου ὀνειρῶν ἐξ ἐκείνων τὰ ὁποῖα βλέπουσι συνήθως ἀσθενεῖς ἢ ἀδύνατοι πλὴν ἀγαθοὶ καθ' ὅλα χαρακτηριστῆρες. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὅλοι οἱ γράψαντες περὶ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ὀλίγον ἀπησχολήθησαν μὲ τὴν οἰκονομικὴν πλευρὰν τοῦ τυράννου, ἀρκουθέντες μόνον νὰ μᾶς τὸν παρουσιάσωσι ὡς πρότυπον σοφάτου, ἐλαχίστας δὲ μόνον πληροφορίας νὰ μᾶς παράσχουν ἀπὸ τῆς ἐνδιαφερούσης ἡμῶν πλευρᾶς.

Ἡ μελέτη ὅμως τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἶναι ἐνδιαφέρουσα, ὅχι μόνον διότι ὅπως λέγει ὁ παρ' αὐτῶ ἀπεσταλμένος τῆς Βρεττ. Κυβ. Harier «ἡ ἀγάπη τοῦ χρηματοῦ ἀνύψωσε τὸν Ἀλῆ, αὐτὴ καὶ τὸν κατέστρεψε» ἀλλὰ καὶ ἵνα γνωρίσωμεν τὰς μεθόδους τὰς ὁποίας ἀνεκάλυπτεν οὕτως πρὸς ἰκανοποίησιν τῆς φυλαργυρίας του καὶ τῆς ἀπλήστου φιλοχρηματίας του, καὶ αἵτινες ὑπερέβαινον κατὰ πολὺ εἰς ἐπιτηδειότητα τὰς ἀρπαγὰς τῶν ἄλλων πιασίδων τῆς ἐποχῆς.

—(Ὁ Ἀλῆς, λέγει ὁ Harier, κατ' ἀρχὰς ἐθησαύριζεν, ἕως ὅτου τὰ
» συναχθέντα πλοῦτη τοῦ προσέφερον τὴν ἐξουσίαν, ἣτις τοῦ ἐπέτρεψε νὰ
» τὰ αὐξήσῃ, ὅταν ὅμως εἶδε τὸν κίνδυνον, δὲν ἐγνωρίζε νὰ ἐξοδεύσῃ
» καὶ ἔπεσε».

Εἰς τὸν Ἀλῆν, ἔλεγεν ὁ καθηγητῆς Ἀνδρεάδης, εἰς σχετικὴν μελέτην του ἐκκυριόρχει μαζὴν μετὰ τὴν φιλοδοξίαν καὶ τὸ σφοδρὸν πάθος τοῦ χρηματοῦ. ('). Ὁ χρυσὸς ἦτο ἡ μόνη κινητὴ δυνάμις του, προσθέτει ὁ Μένδελσον. Τὸ πάθος τοῦτο τοῦ

1) Ali de Tebelin économiste et financier. Paris 1912 σελ. 1.

χρήματος τὸν εἶχε κυριεύσει τόσον ὥστε κατέφυγεν ἐνίοτε καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μυστήρια τῆς ἀλχημείας, ἵνα ἀνεύρη ἐκεῖ τὰ μέσα μεταποιήσεως τῶν μεταλλῶν εἰς χρυσόν. Παρ' ὄλας ὄθεν τὰς συμβουλὰς τοῦ Holland μετεκαλέσατο τὸ 1816 τὸν ἐκ Θεσσαλονίκης Σέργιον ἢ Στέργιον ἐπαγγελλόμενον τὴν ἀνακάλυψιν τῆς φιλοσοφικῆς λίθου, καὶ ὅστις ἐγκατασταθεὶς εἰς ἰδιαιτέρον δωμάτιον τοῦ ἀνακτόρου του καὶ ἐπὶ διεΐαν ὀλόκληρον εἰς μάτην ἐργαζόμενος, ἀπηγγονίσθη ἐν τέλει μετὰ τῶν συντρόφων του, κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλῆ ὡς ἀγύφτης (*).

Ὁ Vandoucourt, ἀποσταλεὶς παρὰ τοῦ Μ. Ναπολέοντος εἰς Ἡπειρον κατὰ τὸ 1807, ἐρημνεῖ τὸ πάθος τοῦτο τῆς φιλοχρηματίας τοῦ Ἀλῆ παρὰ ἐκ τοῦ διπλοῦ γεγονότος, ἦτοι ἀπ' ἐνὸς μὲν διότι ἡ ἔλλειψις αὐτῆ τοῦ χρήματος ἦτο δι' αὐτὸν ἐπ' ἀρκετὸν καιρὸν κόλωνα πρὸς ἀνύψωσίν του καὶ διότι ἡ πείρα τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων τὸν εἶχε διδάξει ὅτι ἐλάχιστοι χαρακτῆρες ἀνθίστανται εἰς τὸν πειρασμὸν τοῦ Μωμωνᾶ (**).

Ἐπρεπεν ὄθεν νὰ γίνῃ πλουσιώτερος ὢλων ἵνα γίνῃ καὶ ἰσχυρότερος.

Τὸ πάθος τοῦτο τῆς φιλοχρηματίας ἀνεπίσσετο μὲ τὴν ἡλικίαν, ἦτο δὲ τόσον ζῶηρον, ὥστε ἐνίοτε ἐλεσχίαζε τὴν πραγματικῶς ὀξείαν πολιτικὴν του διορατικότητα. Ὁ μόνος τοῦ Ἀλῆ σκοπός, λέγει ὁ Rouqueville, ἦτο νὰ προύγηται καὶ νὰ θησαυρίζῃ διὰ τοῦ σφετερισμοῦ, ὅσον δὲ περισσότερον χρυσὸν ἀπεθσαυρίζε, τόσον προσεπλάθει νὰ συσσωρεύσῃ περισσότερον (**).

Εἶχεν ἀναγίγῃ εἰς ἐπιστήμην τὴν μέθοδον τῆς δωροδοκίας καὶ οὕτω κατώρθωσε νὰ νομιμοποιήσῃ ὄλας τὰς ἀρπαγὰς τὰς ὁποίας εἶχε διαπραξῆ μὲ φόρους καὶ προδοσίας.

«Εἶναι περίεργον, προσθέτει ὁ Ἀνδρεάδης εἰς τὴν ἀνωτέρω μελέτην του, νὰ βλέπῃ κανεὶς ἓνα παρὰ εἰς διαρκῆ πόλεμον, ὑποχρεωμένον νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὰ ἔξοδα πολυδαπάνου αὐλῆς καὶ τὰς ἀκορέστους ἐπιθυμίας τῶν ἰσχυρῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, νὰ ἐκτελῇ μεγάλα δημόσια ἔργα καὶ νὰ συναθροίζῃ συγχρόνως τόσους θησαυρούς» (*).

Ἡ φιλοχρηματία του ἦτο τοιαύτη ὥστε καὶ κατὰ τὰς τελευταίας ἀκόμη στιγμὰς τοῦ βίου του δὲν ἀπεμακρύνετο τοῦ χρηματοκιβωτίου του.

Ὁ Hughes Rouqueville (ἀδελφὸς τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις προξένου)

1) Ἀραβαντινός: Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ παρὰ σελ. 435. Rouqueville: Ἱστορία τῆς Ἀναγεννήσεως μεταφρ. τόμ. Α' σελ. 281, περιοδ. «Ἐστία», ἔτος Δ' σελ. 167 διατριβὴ Α. Βαλαωρίτη. (Ὁ Rouqueville ἐχρημάτισε πρόξενος τῆς Γαλλίας παρὰ τῆ αὐλῆ τοῦ Ἀλῆ παρὰ ἀπὸ τοῦ 1806—1815).

2) Βλέπε ἐπίσης Mme L. S. Belloc: Bonaparte et les Grecs, Paris 1826 σελ. 156. M. Fauriel: Recueil des chants Grecs τόμ. Ι. σελ. 255.

3) Rouqueville: αὐτόθι τόμ. Ι σελ. 152, 176 καὶ 512.

4) Κατὰ τὸν Σ. Βυζάντιον τὸ τουρκικὸν γρόσι ἰσοδυναμεῖ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς 18 ἑκατ. μὲ 5 περίπου φρ. τὸ δὲ 1710 μὲ ἓνα τάλληρον ρεγγίνας, μετέπειτα δὲ τὴν ἐξῆς ἀξίαν: 1775 μὲ φρ. 2.60, 1788 μὲ 2 φρ., 1803 μὲ 1.60, 1811 μὲ 1 φρ., 1821 μὲ 0.80 φρ. (Κωνσταντινούπολις τόμος Ι' σελ. 251...).

ἔφθασε μέχρι τοῦ Σουλτάν Μαχμούτ δεκαπλάσια τῆς πραγματικότητος ('). Ἡ φήμη ὅθεν αὕτη περὶ τοῦ μεγίστου πλοῦτου τοῦ Ἄλῃ ἢ ἁπανταχοῦ διαδεδομένη εἶνε ἐν τῶν ἐλατηρίων ἅτινα ἐκίνησαν τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τὴν ἐξόντωσίν του, ἵνα οὕτω τὸ κράτος καταστῆ κίτοχος τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἰησανριῶν.

Βίσει ὅθεν τῶν στοιχείων ἅτινα κατορθώσαμεν νὰ συλλέξωμεν θὰ προσπιθῆσωμεν νὰ σκιαγραφήσωμεν τὸν σατράπην τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τῆς οἰκονομικῆς πλευρῆς.

Θὰ ἐξετάσωμεν ὅθεν.

I. Τὰς τακτικὰς καὶ ἐκτάκτους προσόδους.

II. » » » » δαπάναις.

III. Τὰ δημόσια ἔργα.

IV. Τὴν περιουσίαν του καὶ τί ἀπέγινεν αὕτη μετὰ τὴν δολοφονίαν του.

I. ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΣΟΔΩΝ

Αἱ ἐτήσιοι πρόσοδοι τοῦ Ἄλῃ καὶ τῶν υἱῶν του κυμαίνονται περὶ τὰ 10.000.000 φρ. οὐδέποτε ὀλιγώτερα ἴσως μάλιστα καὶ περισσώτερα.

Ὁ Holland περιηγηθεὶς τὴν Θεσσαλίαν γράφει τὰ κάτωθι περὶ τῶν εἰσοδημάτων τοῦ Ἄλῃ πασᾶ.

— «Τὰ εἰσοδήματα ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς περιουσίας τοῦ Ἄλῃ πασᾶ ἀνέρχονται εἰς 4 ἑκατομμύρια πιάστρα ἢτοι 200 περίπου χιλιάδας λίρας Ἀγγλίας προερχομένης κυρίως ἐξ ἐνοικίων ἀγροτικῶν κτημάτων καὶ εἰσοδημάτων πόλεων καὶ χωρίων. Μερικὰ τῶν κτημάτων προέρχονται ἐξ ἀγορᾶς καὶ ἰδίως τὰ εὐρισκόμενα ἐν Θεσσαλίᾳ» (').

Εἰς τὸ ἀνωτέρω ποσὸν τῶν προσόδων, δὲν συμπεριλαμβάνονται οἱ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σουλτάνου εἰσπραττόμενοι φόροι, τοὺς ὁποίους ὁ σατράπης τῶν Ἰωαννίνων ἔστειλε τακτικώτατα εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ τοὺς ὁποίους ὁ μὲν Παλαιόπουλος ἀναβιβάζει εἰς δύο ἑκατομμύρια, ὁ δὲ Ἀρβαντινὸς εἰς τὸ διπλάσιον.

Πόθεν προήρχοντο ὅμως αἱ πρόσοδοι αὗται καὶ ποιοὶ φόροι εἰσπραττόντο ὑπὸ τοῦ Ἄλῃ ἐκ τῶν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἢ ἔμμεσον δικαιοδοσίαν του

4) Ὁ Rouqueville τοῦ ἀναβιβάζει εἰς 150 000.000 (Ἱστορία τῆς Ἀναγεννήσεως) τόμ. Α' σελ. 1—2 καὶ 287.

2) Holland: Travels A. σελ. 117 (Ἡ πληροφορία τοῦ Holland περὶ ἀγορᾶς τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ κτημάτων συμφωνεῖ μετὰ τὴν κατοπίνω του Leake, προσθέτοντος μόνον ὅτι τὰ ἀπέκτησε μὲ μικρὰν δαπάνην. Πρὸς κατανόησιν τῆς πληροφορίας τοῦ Leake, πρέπει νὰ ληθῆ ὅτι ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τῆς ἐλλείψεως νεμελαίων μετρητῶν καὶ Τραπεζῶν, τῆς οἰκονομικῆς καταπτώσεως διαφόρων μπηθῶν, ἢ ἀγορὰ ταιφλικῶν ἢ μικρῶν γεωργικῶν κεφαλοχωρίων εἰς οὐδένα ἄλλον ἢτο εὐκολωτέρα πλὴν τοῦ Ἄλῃ διαθέτοντος κολοσσιαίου διὰ τὴν ἐποχὴν τὴν οἰκονομικὴν κρίσιν.

χωρῶν, δὲν δυνάμεθα ἀκριβῶς νὰ ὑπολογίσωμεν. Τοὺς λόγους τοὺς ἀναφέρωμεν ἤδη.

— «Αἱ πρόσοδοι τοῦ Ἀλῆ, λέγει ὁ Vandoncourt, εἶναι ἀναρίθμητοι. Ἡ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τῶν ὅμως εἶναι ἀδύνατος, διὰ τὸν λόγον ὅτι οὗτος οὐδέποτε κρατεῖ ὀρισμένους κανόνας εἰς τὴν κατανομὴν καὶ εἰσπραξίν τῶν φόρων».

«Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Οἰκονομικῶν τοῦ Ἀλῆ, προσθέτει ὁ ἴδιος εἶναι εἶδος κεντρικοῦ ταμίου, ὅστις μόλις ἐκκενωθῆ ἕνα ταμεῖον κλείει τοὺς λογαριασμοὺς του καὶ λαμβάνει τὰ κλειδιά ἄλλου ταμείου». Καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλῆς κἀνει τοὺς λογαριασμοὺς του ἄνευ καταστάχων, μὲ μόνην τὴν βοήθειαν τῆς μνήμης του καὶ ἐν τούτοις σπανίως πλανᾶται, ἐκτὸς πρὸς ὄφελός του. (1)

Ἡναγκασμένος ὅμως ἐπὶ πλέον νὰ δωροδοκῆ διαρκῶς τοὺς μεγιστάνους τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα ἀνταπεξέχρηται εἰς τὰς διαρκεῖς δαπάνας τῆς δωροδοκίας, ἠναγκάσθη πλὴν τῶν νομίμων εἰσπράξεων, νὰ καθιερώσῃ καὶ παρανόμους τοιαύτας λαμβανομένας διὰ διαφόρων τεχνασμάτων καὶ πιέσεων, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Οἱ κυριώτεροι φόροι τοῦ Ἀλῆ, κατὰ τὸν Ἀραβαντινόν, ἦσαν ὁ κεφαλικὸς φόρος (χαράτσι), ἡ δεκάτη καὶ τὰ τελωνεῖα. Εἰς τούτους ὁ Holland προσθέτει τὸν φόρον ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν, ἐπὶ τῶν προβάτων καὶ εἶδος διανεμητικοῦ φόρου ἐπὶ τῶν πόλεων καὶ ὁ ὅποιος εἰς τὰ Ἰωάννινα ἐποίκιλλε μεταξὺ 11-16.000 λιρῶν Ἀγγλίας.

α) Κεφαλικὸς φόρος. Ὁ φόρος οὗτος ὁ κοινῶς λεγόμενος (χαράτσι) ἢ φόρος τῶν ἀπίστων εἰσπραττετο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σουλτάνου, παρ' ὅλων τῶν ἀρρένων μὴ μουσουλμάνων ἀπέφερε δὲ ἀρκετὰ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Ὁ φόρος οὗτος ἦτο κλιμακωτὸς κιναινόμενος μεταξὺ 3-12 γρ. κατὰ κεφαλὴν, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ τῆς περιουσίας τοῦ φορολογουμένου, ἡ δὲ ἐκδιδομένη ὑπὸ τοῦ εἰσπράκτορος ἀπόδειξις διέφερε ὡς πρὸς τὸ ὄνομα καὶ τὸ χρῶμα, ἀναλόγως τῆς κλάσεως τοῦ φορολογουμένου. Ἐπέφερον ἀρκετὰ εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον, διὰ τὸν λόγον ὅτι ὄχι μόνον οἱ χριστιανοὶ ἦσαν τότε πολυπληθέστεροι τῶν μετέπειτα, ἀλλὰ καὶ διότι οὐδεὶς τῶν εἰσπρατῶν τῶν φόρον τοῦτον ἐτόλμα νὰ σφετερισθῆ οὐδὲ λεπτόν.

Ὁ Leake ἀναβιβάζει τὸ προῖον τοῦ φόρου τούτου εἰς ὅλην τὴν Τουρκίαν εἰς 4.000 λίρας Ἀγγλίας, ἐκ δὲ τῆς ἐπικρατείας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τὸ μὲν διαμέρισμα τῆς Ἀρτιης ἀπέφερε 35.000, τῶν δὲ Ἰωαννίνων διπλάσιον. Εἰς τοὺς Καλλαρῖτες ὁ φόρος οὗτος περιελάμβανε τέσσαρας κλάσεις ἦτοι τὴν I μὲ 800 γρ. τὴν II μὲ 400 τὴν III μὲ 200 καὶ τὴν IV μὲ 100-105 γρ. Κατὰ τὸν Juchereau de S. Denis ἡ ὑποχρέωσις τῶν χρησιμῶν νὰ φέρουν ἔνδυμα διαφορετικόν τοῦ ἐνδύματος τῶν Μουσουλμάνων, ὑπο-

1) Αὐτόθι σελ. 278 καὶ 289 καὶ Κ α ζ α ν τ ζ ἠ «Φωνὴ τῆς Ἠπείρου» Νο 21.

χρέωσις ἥτις μόνον μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανástασιν ἐξέλιπε, διατηρήθη κυρίως πρὸς διευκόλυνσιν τῆς εἰσπράξεως τοῦ κεφαλικοῦ φόρου (1).

Ὁ φόρος ὅμως οὗτος ὅσον ἐπαχθῆς καὶ ἂν ἦτο, ἦτο συγχρόνως σωτήριος διὰ τὸ Ἑλληνικὸν γένος. Ὁ Μένδελσον μάλιστα προσθέτει ὅτι τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐσώθη κατὰ τὴν ἐπανástασιν ἐκ τῆς σφαγῆς χάρις εἰς τὸν φόρον τοῦτον, διότι εἰς τοὺς ρίπτοντας τὴν ιδέαν ταύτην τῆς σφαγῆς, ἐτίθετο ἄμέσως ἡ ἀποστομωτικὴ ἀπάντησις «καὶ ἂν σφάξωμε τοὺς χριστιανοὺς ποιῶς θὰ πληρώνη τὸ χαράτσι» (2).

β) Ἡ Δεκάτη. Μὴν λησιμονῶμεν ὅτι τὸ ἐπὶ Τουρκοκρατίας λαμβανόμενον δέκατον δὲν ἦτο φόρος, ἀλλὰ δικαίωμα ἰδιοκτησίας, διότι κύριος ὕλης τῆς γῆς ἐθεωρεῖτο ὁ Σουλταίνος, οἱ δὲ εἰσπράττοντες τοῦτον σπαχῆδες ἐθεωροῦντο ἀντιπρόσωποι τοῦ κυρίου τῆς γῆς, ἔχοντες τὸ δικαίωμα τῆς μεταβιβάσεως αὐτῆς ἐκδίδοντες τὰ λεγόμενα ταπιά. Ὁ Ἄλῃ πασῶς εἰσέπραττε τὸν φόρον τοῦτον ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ ἐθνικὰ λεγόμενα κτήματα (ἐμριγιέ), καὶ ἀπὸ τὰ ἰδιόκτητα (μουλκία), ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτὰ ἀκόμη τὰ τσιφλίκια του οἱ καλλιεργηταὶ τῶν ὁποίων ἐπεβαρύνοντο καὶ διὰ τῆς δεκάτης. Ὁ Ἄλῃς οὐδόλως ἄφηνε νεκρὰν τὴν κολοσσιαίαν ἀκίνητον περιουσίαν του, προσπαθῶν πανταχόθεν καὶ παντοιοτρόπως νὰ ἀντλή καὶ τὸ ἐλάχιστον κέρδος. Οὕτως ἐξεμίσθου τακτικὰ τὰ πολλὰ καὶ μεγάλα αὐτοῦ τσιφλίκια ἐν πλειοδοτικῇ δημοπρασίᾳ, ἀναδεικνύων ὡς μισθωτὰς (ιλτιζαμταίδης), ἀδιακρίτως Χριστιανοὺς, Ὀθωμανοὺς, Ἰουδαίους. Τὰ μὴ ἐνοικιασμένα διημιθύνοντο ὑπὸ σουμπασίδων.

Ἐκ τῶν τσιφλικίων του, λέγει ὁ Hughes, ὁ Ἄλῃς λαμβάνει τὸ δέκατον τῆς ὕλης παραγωγῆς ὅπερ θὰ ἐδικαιούτο νὰ ἐλάμβανε καὶ ἐὰν ἀκόμη τὸ κτήμα ἦτο ἐλεύθερον, τὸ ὑπόλοιπον διαιρεῖται εἰς τρία μερίδια ἐξ ὧν λαμβάνει ὁ ἴδιος τὰ δύο, ἐὰν δὲ ἐχορήγησε τὸν σπόρον καὶ τὸ κεφάλαιον λαμβάνει ἐπίσης καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ἐναπομείναντος τρίτου, ἦτοι κατέληγεν εἰς τὴν εἰσπραξίν τῶν 9/10 περίπου τῆς παραγωγῆς (3).

(1) Ἐξωμότης καὶ διευθυντῆς τοῦ μηχανικοῦ τοῦ Ἄλῃ, Ἴμπραήμ Μανζούρ ἐφέντης, γράφων διὰ γενικῶν φράσεων περὶ ἀρπαγῶν κτημάτων κεφαλοχωριτῶν ὑπὸ τοῦ σατράπου λέγει :

«Οἱ δὲ κάτοικοι ἀπὸ ἐλευθέρων καὶ ἰδιοκτητῶν, ἐγένοντο ἄθλιοι εἴλωτες προσκεκολλημένοι εἰς τὸ ἔδαφος ὑπὸ σιδηροῦν

1) Ἄραβαντινός : Χρονογραφία Α. σημ. σελ. 362, L e a k e : Travels τόμ. IV σελίς 233. Παναθήναια 1909 τεύχος 208—210 (Διάλεξις Ἀνδρεάδη περὶ οικονομικῆς διοικήσεως τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ Τουρκοκρατίας. I. Ζωγράφου : Δημοσιονομικὴ 1-82 σελ. 132—135.

2) Μένδελσον : Ἱστορία τῆς ἐπαναστάσεως σελ. 88.

3) H o l l a n d : Travels σελ. 248. M a n z o u r : Memoires σελίς 347. L e a k e : Travels τόμος Δ' σελ. 51.

ζυγόν, ἐποχρεούμενοι νὰ ἐργάζονται δι' ἄλλον τὴν ἰδίαν αὐτῶν γῆν (1).

γ) Τελωνειακὰ τέλη. Ὁ τῦρανός τῆς Ἡπείρου ἐφορολόγει διὰ τῶν τελωνειακῶν δασμῶν ὄχι μόνον τὰ εἰσαγόμενα εἰς τὸ κράτος τοῦ ἔμπορευμάτα, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν διάβασιν τῶν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον εἰς τὴν ἐνδοτέρα καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πύλας τῶν πόλεων, διακηρύττων ὅτι σὺδὸλως ἐδρ-
ομεύετο ἐπὶ τοῦ γενικοῦ δασμολογίου τοῦ κράτους. Τὰ ἔμπορευμάτα οὕτω τὰ καταβαλλόντα τὸν κεκανομισμένον φόρον κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν εἰς τὴν τότε Ὀθωμανικὴν Ἀυτοκρατορίαν, ὄφειλον νὰ πληρώνουν νέον φόρον 70]ο, φθίνοντα εἰς Ἰωάννινα, καὶ τοῦτο κατ' ἐπιτήρησιν τῶν ἄρχιτελωνῶν τοῦ Ἀλῆ, ὅποτε, κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν τὸ 70]ο, ἀνήρχετο ποσὸς εἰς 300]ο.

Ὡς πρὸς τὸν φόρον τοῦτον, ὁ Ἀλῆ πασὰς προσπαθῆσεν νὰ ἀφομοιώσῃ καὶ τοὺς ἐξόνους εἰσαγωγῆς, οἵτινες ὡς πρὸς τὴν φορολογίαν ταύτην ἐτήγγανον κἀποίας ἀσυνδοσίας. Κατόπιν ὅμως διαμαρτυρίας τῆς Ἀγγλίας ἠναγκάσθη νὰ τὸν καταρτίσῃ, προσπαθῆσας νὰ δώσῃ εἰς τὴν κατάρτησιν ταύτην τὴν μορφήν τῆς διπλωματικῆς εὐνοίας.

Σημειωτέον ὅτι ὡς πρὸς τὸν φόρον τοῦτον ὁ Ἀλῆ εἶχε κρατήσει διὰ λογαριασμόν του μόνον τὰς εἰσπράξεις τῶν τελωνείων Προβέξης Σαλαχώρας, οἵτινες κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν ἀνήρχοντο εἰς 250.000 γροσσια ἐτησίως, τὰς εἰσπράξεις τῶν ἀλικῶν καὶ τῆς πίσης τῆς Ἀνδόνας, ἀνερχομένης εἰς 3.000.000 γρ. ὡς καὶ τὰς εἰσπράξεις τῶν μεταξὺ Πανόρμου καὶ Φαναρίου λιμένων, ἀντὶ χιλίων πουγγίων ἤτοι 500.000 γροσίων περὶπου (2). Εἶχεν τοῦναντίον ἐνοικίωσιν τοὺς τελωνειακοὺς φόρους τῶν Ἰωαννίνων, Ἀγίων Σαράντα καὶ Βουθρωτοῦ ἀντὶ 450 βαλαντίων (3).

Ἐπωφελοῦμενος ἐπὶ πλέον τοῦ ἀνταγωνισμοῦ Ρωσσίας καὶ Γαλλίας πρὸς ἐπικρατίαν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀνταγωνισμοῦ τὸν ὁποῖον ὄχι μόνον παρηκολούθη ἀγρέπτως, ἀλλὰ καὶ καταλλήλως ἐπέβαλε, κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὴν Πύλην, ὅπως πωλήσῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἐφ' ὅρου ζωῆς ἐπικρατίαν (μονάκναμὲ) τῆς Ἐπιανήσου, Βουθρωτοῦ, Προβέξης καὶ Βονίτσης ἀντὶ 800 πουγγίων (4).

1) M a n g o u r : Memoires σελ. 316.. «attachés à la glèbe sous un joug de fer».

2) Τὴν ἀξίαν τοῦ πουγγίου πρὸς 500 γροσσια καὶ τὴν τοῦ τότε γροσίου πρὸς φρ. 1.50 ἴδε παρὰ Τ. Βυζαντίου «Ἡ Κωνσταντινούπολις, Γ' σελ. 230.251 κ. ἔ. Τὴν αὐτὴν σχεδὸν ἀξίαν εὐρίσκωμεν καὶ παρὰ τῷ L e a k e : Travels τόμ. Δ' σελ. 489 κατὰ τὸν ὁποῖον 5 πουγγία ἰσοδυναμοῦν μὲ 160 Λ. Ἀγγ. τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καθὼς καὶ τῷ Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ῶ : Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασά σμ. σελ. 483.

3) Ὁ L e a k e εἰς τὸν Δ' τόμον σελ. 151 τοῦ ἴδιου συγγράμματος ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἀλῆ πασὰς ἐξεμίσθον τὴν μονοπωλιακὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν ἐσόδων τῆς νήσου τῶν Ἰωαννίνων ἀντὶ 15.000 γροσίων.

4) L e a k e : αὐτόθι τόμ. Γ' σελ. 488 κ. ἔξ. Σ. Ἀ ἄ μ π ρ ο υ : Ν. Ἑλληνομνήμων τ. 11 (1914) σελ. 71. 74.

Ὁ Leake ἐπισκεφθεὶς τὴς λίμνας τοῦ Βουθρωτοῦ κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1804 λέγει ὅτι καταναλίσκοντο κατὰ μέσον ὄρον ἰχθεῖς βάρους 350.000 λιτρῶν. Τὰ διβάρια ἐξεμισθοῦντο ἀντὶ 55 πονγγίων εἰς ἔταιριαν ἀποτελούμενην ἐκ δύο Ἑλλήνων ἐκ Καλαβρυτῶν καὶ Ἀγίων Σαράντα καὶ τοῦ Ἐπισκόπου Ἰωαννίνων (1).

Ὁ Ἅγιος Ἀρσένιος (ἐπίσκοπος Κερκύρας κατὰ τὸν Ι αἰῶνα) εἰς τὸ περὶ Ἁγίου Θεοφάνους ἐπισκόπου Βουθρωτοῦ ἐγκώμιόν του λέγει περὶ Βουθρωτοῦ τὰδε :

«Ἰχθύες γὰρ ἐν αὐτῷ οὐ μάλιστα πλείστοι καὶ ὁστέων γένη πολλά τοῖς τε κτήνεσιν ὁ νομὸς ἀμύθητος καὶ αὐτοφυῆ τὰ κηπεύματα» (2).

Ἐκτὸς ὅμως τῶν περιφίμων ἰχθυοτροφείων του ὁ Βουθρωτὸς ἦτο πλούσιος εἰς σιτηρὰ καὶ ξυλείαν, ἐπὶ πλέον δὲ εἶχε μεγάλην στρατιωτικὴν σημασίαν θεωρούμενος ἐν ἐπισήμοις ἐγγράφοις «ὁ προστατῆς καὶ δεξιὸς ὁ φθαλμὸς τῆς Κερκύρας» (la tutela et ochio dextro disquesta terra et inmla) (3) χαρακτηρίζεται δὲ παρὰ τοῦ Μαρίνου Σανούδου ὡς «ἡ κλεις τῆς Κερκύρας» (la chiave di Corfou).

Σημειωτέον ὅτι ἐκ τῶν ἰχθυοτροφείων τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου τοῦ Τουρκικοῦ τμήματος εἰσέπραττεν ἡ Τουρκία μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀληπασῆ καθαρὸν εἰσόδημα 400.000 γροσίων (4).

Εἰς τὸν τελωνειακὸν ὅμως δασμὸν ὑπεβιάλλοντο ὄχι μόνον τὰ ἐμπορεύματα ἀλλὰ καὶ τὰ ζῶα. Ὑπολογίζεται οὕτω ὅτι ὁ Ἀληπασῆς εἰσέπραττε

1) Leake: Travels τόμ. Α' σελ. 95—96.

2) Σπ. Λάμπροῦ: Κερκυραϊκά ἀνέκδοτα, Ἀθήναι 1882 σελ. 11. Περὶ Βουθρωτοῦ βλέπε μελέτην ἐξαντιλοῦσαν τὸ θέμα I. Ρωμανοῦ εἰς τὸν Γ' τόμον τοῦ «Δελτίου τῆς Ἐθνολ. Ἐταιρίας» σελ. 518—559 περίληψις τῆς ὁποίας ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Ἰ. γκνηλοπαιδικὸν Λεξικὸν (λέξις «Βουθρωτός»).

3) Τὰ ἰχθυοτροφεία τοῦ Βουθρωτοῦ, λέγει ὁ Muller, ἐξεμισθοῦντο κατ' ἔτος 1300 δουκάτα, (ἓνα δουκάτον ἀργυροῦν ἕξ λιρῶν χρ. 1.24). Muller: The Lattius in Levant σελ. 513. (Τὸ ἔργον τοῦ Muller μετεφράσθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τοῦ Σπ. Λάμπρου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Φραγκοκρατία ἐν Ἑλλάδι» (τόμοι δύο. Ἀθήναι 1910—1911). Βλ. ἐπίσης Ἀνδράδης: Περὶ τῆς οἰκονομικῆς διοικήσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ Βενετοκρατίας (τόμοι δύο Ἀθήναι 1914).

4) Ἡ φράσις αὕτη εὑρίσκειται εἰς ἔγγραφον τοῦ 1516, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ κοινότης Κερκύρας ζητεῖ παρὰ τῆς Συγκλήτου τὴν βελτίωσιν τῆς ὀχυρώσεως τοῦ φρουρίου τοῦ Βουθρωτοῦ Σάθας: Μνημεῖα Ἑλληνικῆς Ἱστορίας ἢ Documento inedito relativi à l'histoire de la Grèce au Moyen Age τόμ. 5 σελ. 250.

4) Ἀραβαντινός: Χρονογραφία τῆς Ἠπείρου Β. σελ. 15.

Ὁ ἐνοικιαστής τοῦ Βουθρωτοῦ ἀνέξαρτήτως τοῦ μισθώματος (ἄπερ τὸ 1756 ἀνῆρχετο εἰς 700 τσεκίνια) ἔδει νὰ συνεισφέρει καὶ 80 ριάλια ἑτησίως εἰς τὰ τελωνεῖα τῆς Κερκύρας ἐναντι προνομίου ἀσυνότου εἰσαγωγῆς. (Κατὰ τὸν κόμητα Ν. Παπαδοπούλι Aldobrandini, θεωρούμενον ὡς κορυφὴν τῶν Βενετῶν νομισματολόγων ἡ τιμὴ τοῦ τσεκινίου ἐκρημαίνετο ὡς κάτωθι: τῷ 1284=2.34 λίρας. 1529=7,10,

περὶ τὰ 16.000 γρόσια ἐκ τῶν προβάτων καὶ αἰγῶν αὐτίνες διύρχοντο τῆς Ἀρτης ἵνα μεταβοῦν καὶ διαχειμιάσουν εἰς Ἀκαρνανίαν.

δ') Φόρος ἐπὶ τῶν κληρονομιῶν. Εἰς τὴν Τουρκίαν ἐκτὸς τοῦ φόρου τούτου ἀνερχομένου εἰς 10 ο]ο, τὸ κράτος ἐγένετο ἐπι πλέον κύριος τῆς περιουσίας ὄλων τῶν ἀδεσπότην κληρονομιῶν (μαχλιούλ). Ἐκ τῆς διατάξεως ταύτης τοῦ νόμου ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἀπεκόμισε κέρδη τὰ ὅποια ὁ Σουλτάνος οὐδέποτε ὑποπτεῖετο. Αἱ ἐποικίμεναι εἰς τὴν φορολογίαν ταύτην κληρονομίαι ἤμι μόνον ὑπελογίζοντο εἰς ὑπερβολὰ ποσᾶ ὥστε ἡ φορολογία νὰ ὑπερβαίη τὸ νόμιμον ποσοστὸν τοῦ 10 ο]ο, καὶ τὸ ὅποσον εἰσῆρχετο εἰς τὸ ἰδιαιτέρον ταμεῖον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, καὶ οὐχὶ τοῦ Δημοσίου, ἀλλὰ πολὺ συχνὰ ἐτροφοδοτεῖτο τοῦτο καὶ ἀπὸ διαθήκας τῶν ἐπιζήκων του, τὰς ὁποίας ὑπέβαλε καὶ ὑπεγόρευεν ὁ ἴδιος. Λυσιφόροι ἀπειλαὶ τὰς ὁποίας ἡ σατανικὴ φαντασία του ἐφεύρισκεν, ἠνάγκαζον τοὺς ἐπιζήκους του νὰ ἐκχωρῶσιν εἰς τὸν ἴδιον μέγα μέρος τῆς κληρονομίας καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν συγγενῶν τῶν οἵτινες ἀπέθνησκον εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἡραπαζεν ἐπὶ τέλους τὴν περιουσίαν ὄλων ἐκείνων οἵτινες δὲν ἐγκατέλειπον ἄρρητα τέκνα, χωρὶς νὰ ὀρίσῃ ποσὸν τι πρὸς διάθρηψιν τῶν θυγατέρων, τὰς ὁποίας ὑπέσχετο νὰ προικίσῃ καὶ ἀποκαταστήσῃ κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του ἐν εὐθέτω καιρῷ.

ε') Φόρος ἐπὶ τῶν προβάτων. Ὁ Holland οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τοῦ φόρου τούτου, τὸν ὅποιον ὁ Leake ἀνοβιβάζει εἰς 4 1/2 γρ. κατὰ κεφαλήν δι' ἕκαστον πρόβατον ἄρρην ἢ θήλυ ἡλικίας ἐξ μηνῶν, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τοῦ ποιμένου. Ἀνεξαρτήτως ὅμως τοῦ φόρου τούτου ὅστις εἰσεπράττετο διὰ λογαριασμὸν τῆς Πύλης, ὁ Ἀλῆς εἰσέπραττεν ἐπι πλέον καὶ ἄρκετὰς προσόδους ἐκ τῶν διαφόρων ποιμνίων ἅτινα οὕτως ἢ ἄλλως περιήρχοντο εἰς τὴν κυριότητά του. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐθεωρεῖτο καὶ ἦτο ὁ μεγαλύτερος κίτοχος προβάτων ἐν τῇ Βορείῳ Ἑλλάδι, ἔχων τοιμῦτα πανταχοῦ τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου. Οἱ ποιμένες του ὑπεχρεοῦντο εἰς ἐτησίαν ἀξίησιν 120 ο]ο τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ζώων, ἐκτὸς ὀρισμένης τινὸς ποσότητος τυροῦ καὶ βουτύρου. Ἐπλήρωνον ὅλοι τὰ ἔσοδα καὶ ὑπελόγιζον ὑπὲρ ἑαυτῶν μικρὸν κέρδος ἐνὸς γροσίου κατ' ἔτος ἐξ ἐκάστης ομάδος, ἐξ ὧν ἔπρεπε νὰ ἀφαιρεθῆ μικρά τις ζημίαι ἀπὸ τῶν ἄρρῶν (1).

Κατὰ τὸ 1804 ὀνομασθεὶς Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς τοῦ Βιλαετίου τῆς Ροῦμελῆς (Ροῦμελι βαλσι) ὁφείζον τὸ ὅποιον διετήρησεν ἐπ' ἄρκετον καιρὸν, ἐπανῆλθεν εἰς Ἰωάννινα ἐκ μιᾶς περιόδου εἰς Μακεδονίαν ἀκολου-

1643—16, 1797=22 λίρας. Ἡ διακύμανσις αὕτη προέρχεται ἐκ τοῦ ἐξεντελισμοῦ τῆς λίρας, τοῦ τσεκινίου παραμένουτος σχεδὸν ἀναλλοιώτου βλ. Sul valore delle veneziani (Archivio Veneto 1884—1885 τόμ. III σελ. 708—709). Ρ' ἔ α λ ι : ὄνομα ἰσπανικοῦ νομίσματος ἀξίας 25—60 γρ. λεπτά.

1) L e a k e : Travels tom. Δ. σελ. 85. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ὸ ς : Ἱστορία σελ. 519.

θούμενος ἐπὶ 20.000 προβάτων. Εἶναι ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἐλάχιστεν κυριολεκτικῶς τὸ Μοναστήριον. Ὁ Vandoncourt ἀναβιβάζει τὸ ἐκ τῆς περιοδείας ἐκείνης κέρδος τοῦ Ἄλῃ εἰς 15.000.000 γρ. ὁ δὲ Rouqueville προσθέτει ὅτι ἐπειδὴ τὰ ὄρπαγέντα ἀνωτέρω 20.000 πρόβατα ἀνήκον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ σοιλιτανικὸν ποίμνιον, κατεδικαίωθη ὁ Ἄλῃς νὰ τὰ πληρώσῃ ἀντὶ 60.000 γρ. ἐνῷ ὁ ἴδιος μεταπολίτισας ταῦτα εἰς τὴν τρέχουσαν τιμὴν ἀπεκόμισε κέρδος ἐξ 180.000 γροσίων (*).

Ἄν ἐπίρρηξι συγγραφεὺς γράψας περὶ τοῦ Ἄλῃ πασῶ καὶ μὴ ἀναφῶρων διάφορα παραδείγματα καταπιέσεων καὶ ἀναγκαστικῶν εἰσφορῶν.

Ἴδοι' τί λέγει σχετικῶς ὁ Μανζούρ :

«Ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ πλοῦτου τοῦ Ἄλῃ ἦτο καὶ ἡ ἐξηναγκασμένη διαδοχὴ τῶν κληρονόμων. Καὶ ἐνίοτε μὲν πρῶτα μὲν ἐνεκαθίστατο κληρονόμος ἐπὶ τῶν ἀποθνησκόντων, ἀλλ' ὅπου τοῦτο δὲν ἐγένετο, ἐκίλει τοῖς κληρονόμοις παρ' ἐαυτῶ καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς (ἤμην δὲ αὐτήκοος τούτου μάρτυς). «Ἦμην πολὺ φίλος μὲ τὸν πατέρα σὺς καὶ μοὶ εἶπεν, ὅτι θὰ μὲ ἀφήσῃ κληρονόμον» ἢ ὁσάκις ἀπέβλεπεν εἰς πλοναίαις πινὰς γαίας τοῦ ἀποβιώσαντος. «Ἦνωρίζω ὅτι ἤθελε νὰ μοῦ δωρήσῃ τὸ δεῖνα ἢ τὸ δεῖνα κτῆμα, διότι μὲ ἠγάπα πολὺ». Ἄλλοτε πάλιν ἀπεγύμνου τελείως οἰκογένειάν τινα καὶ ἐξεδίωκε διὰ ραβδισμῶν τὴν γῆραν καὶ τὰ ὄρφανὰ τοῦ ἀποθανόντος διότι δῆθεν ἡ καταληφθεῖσα περιουσία ἦτο Μαχλιούλ, δηλονότι σχολάζουσα, ἐλλείπει κληρονόμων ἀρρένων καὶ κατ' ἀκολουθίαν περιεργωμένη τῷ Δημοσίῳ» (²).

Παρά τὸ θρησκόληπτον τοῦ χαρικτήρος του δὲν ἐδίσταζε καὶ αὐτὰς τὰς μονὰς νὰ ἐρβιάζῃ πρὸς σφετερισμὸν τῆς περιουσίας των (³).

Ὁ Rouqueville ἐπὶ πλέον μᾶς πληροφορεῖ ὅτι κατὰ τὴν ἐνσηκην λοικοῦ εἰς Ἄρταν τὸ 1817, δεκατίσαντος πλῆκον τοῦ ἡμίσεος τοῦ πληθυσμοῦ — 4000 κατοίκους ἢ μόνη ἐνασχόλησις τοῦ Ἄλῃ ἦτο ἡ ἀποστολὴ διαφόρων ἐπιτρόπων πρὸς κατάληψιν τῶν περιουσιῶν τῶν ἀποθνησκόντων ἄνευ κληρονόμων. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ πλεῖστον τῶν ἀδεσπότην κληρονομιῶν συνέστατο ἐξ ἀκινήτων, αἴτινα ἔπρεπε νὰ ἀποδώσουν τὸ ταχύτερον, ὁ Ἄλῃς μετέφερεν εἰς Ἄρταν 4000 κατοίκους ἐκ τῶν χωρίων τῆς Κασσιοπίας, τοὺς ὁποίους ἠνάγκασε νὰ καταλάβουν τὰ ἐγκαταλειφθέντα ἀκίνητα πρὸς πληρωμὴν ἐνοικίου (*).

1) Vandoncourt : ἐνθ. ἀν. σελ. 217, Rouqueville : Vo. yage dans la Grèce tom. Γ' σημ. σελ. 451.

2) Manzour : Memoires σελ. 232. Ἄρ α β α ν τ ι ν ὄ ς : Ἱστορία τοῦ Ἄλῃ πασῶ σημ. σελ. 363.

3) Σχετικῶς μὲ τὰς καταπιέσεις τῶν μονῶν πρὸς κατάσχεσιν τῆς περιουσίας των βλέπε : Ἄρ α β α ν τ ι ν ὄ ς : ἐνθ. ἀν. σελ. 598—600, Ν. Ἑλληνομνήμονα τόμον Ζ' σελ. 256. Ν. Βέη ἐν Βυζαντίδι σελ. 236, 569, 577 καὶ Δ. Τσοποτοῦ : Γῆ καὶ Γεωργοὶ ἐν Θεσσαλίᾳ κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν. Βόλος 1912 σελ. 69.....

4) Rouqueville : Ἱστορία τῆς Ἀναγεννήσεως, μετ. τόμ. Α' σελ. 287.

ΕΚΤΑΚΤΟΙ ΠΡΟΣΟΔΟΙ

Αἱ πρὸς ἰκανοποίησιν ἀνάγκαι τοῦ τυράννου τῆς Ἡπείρου ἦσαν τοιαῦται ὥστε ὅσην ἐπιτηδεύοιτα καὶ ἂν κατέβαλλεν οὗτος ἵνα καταστήσῃ περισσότερον προσδοκόφωρος τοῖς νομίμοις φόροις, ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐπαρκέσῃ δι' αὐτῶν καὶ μόνον.

Ἦτο ὅθεν ἠναγκασμένος πλὴν τῶν νομίμων εἰσπράξεων (τεκαλίφε οὐρ-φιεῖ) νὰ καταφεύγῃ καὶ εἰς ἀθθαίρετους τοιαύτας τὰς παρεισπράξεις, ἦτοι τὰς καλουμένας «Ἰβανιάς» ἐκ τῆς ἀραβικῆς λέξεως «άβανή», ἦτις καθὼς λέλει ὁ Χάμερ (II κεφ. 34) μαζί με τὸ πρῶγμα εἰσῆχθη καὶ εἰς τὰς εὐρωπαϊκάς γλώσσας (1). Καὶ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ὁ Ἀλῆ πασᾶς ὑπερέβη ὅλους τοὺς σατράπας.

«Ὁ Ἀλῆ πασᾶς, λέγει ὁ Remond, ἐπιδοῦμενος ἐπὶ τῆς ἀκορέστου φιλοχορηματίας του, μετεχειρίζετο πᾶν μέσον πρὸς αὐξησιν τῶν θησαυρῶν του».

Ἐἶδομεν προηγουμένως πῶς ἐδημεύοντο ἐπὶ τοῦ ἰδιαιτέρου του ταμείου αἱ ἀδέσποτοι κληρονομία. Τὴν ἰδίαν ὁμοίως τέχνην ἐκρίναντο καὶ τὰ κτήματα ὅλων ὅσοι ὀπωσθήτετε περιπεσόντες εἰς τὴν δυσμένειαν αὐτοῦ κατεδιώκοντο ἐπὶ τὸ πρόσχημα πολιτικῶν ἐγκλημάτων. Ἐκτὸς ἡμῶν τῶν καταχρήσεων τὰς ὁποίας ἡ δολία καὶ ἀπληστος αὐτοῦ φήσις ἐπεννοεῖ, αὐτὸ τοῦτο τὸ ὀθωμανικὸν δημόσιον, διατελοῦν ἐπὶ τὸ κράτος τῆς γοητείας, τὴν ὁποίαν ἐνέλευσαν αὐτῷ ἐπ' ἀρχαίον καιρὸν οἱ στρατιωτικοὶ του ἐπιτυχῆαι καὶ αἱ ἐπιδείξεις ἀφοσιώσεως τοῦ πανούργου σατράπου, ἐπέκυπτεν εἰς τὰς μηχανορραφίας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρακτόρων του καὶ ἐπώλει εἰς αὐτὸν τὰ δημευόμενα κτήματα, ὅπως ἔπραξε τὸ 1798 πώλησαν εἰς τὸν Ἀλῆ πασᾶν ἀντὶ εὐτελεστάτου τιμήματος ἅπαντα τὰ ἐν Ἡπείρῳ καὶ Θεσσαλίᾳ κτήματα τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ στέμμα ἐκ πολυχρονίων δημεύσεων, ἐξ ἀδεσπότων λόγῳ ἀιληρίας (μαχλιούλ) καὶ διαφόρων ἄλλων τίτλων (2).

Οὐδεμία ἠδύνατο νὰ γίνῃ πώλησις γαιῶν ἐὰν δὲν κατεβίλλετο εἰς

1) Τὸ φαινόμενον τῶν παρεισπράξεων παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἰδίως εἰς τὴν Σατραπικὴν Δημοσίαν Οἰκονομίαν. Ἐκ τῆς ἀραβικῆς λέξεως ἄβανί, προήλθε καὶ τὸ γαλλικὸν ἄβανιε καὶ τὸ δημοτικὸν «ἄβανιά» τὸ ἀπαντώμενον ἐν ταῖς παροιμίαις (βλέπε Ν. Γ. Π ο λ ί τ ο υ : Μαρομίαι τόμ. Α' σελ. 136 Βιβλιοθήκη Μαρσολῆ 1899). Περὶ τῶν τουρκικῶν παρεισπράξεων βλέπ. Ἀ ν δ ε ἄ δ η : L'administation financiere de la grèce sous la domination turque. Παρίσιου 1910 καὶ Παναθήναια 1909 τεύχος 208—210.

Οἱ αὐθαίρετοι φόροι ἐθεσπίζοντο ἐν Τουρκίᾳ μόνον διὰ κοινῶν νόμων (κανόν), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς νομίμους (φουσουμί - σεριγιέ) οἵτινες ἐκάνονίζοντο ὑπὸ τοῦ Κοραίου καὶ τῶν θεμελιωδῶν νόμων τοῦ Ἰσλάμ. Αἱ παρεισπράξεις ἦσαν φόροι μὴ καθοριζόμενοι ὑπὸ τοῦ Κοραίου ἢ ὑπὸ τῶν Κανόν, οἱ μόνου δὲ αὐθαίρετοι μετὰ τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν δίδομεν εἰς τὴν λέξιν ἡμεῖς οἱ μὴ Μουσουλμάνοι.

2) Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ὀ ς : Ἱστορία σελ. 135, 170, 177, 178, 197, 199, 273 καὶ ἄλλαχού. Γ. Α α μ π ρ ῖ δ ο υ : Ἡπειρ Μελετήματα τεύχος Β' σελ. 9, 47, 48 καὶ Δ' σελ. 43.

τὸν Ἀλῆν τὸ 1110 τιμήματος, οἱ δὲ ἀποθνήσκοντες εἰς τὸ ἔξωτερικὸν ἠναγκάζοντο νὰ ἀφήσουν εἰς τὸν Ἀλῆν διὰ διαθήκης μέρος τῆς περιουσίας των, ἄλλως οἱ ἐν Ἡπειρῷ συγγενεῖς των δὲν ἔμενον ἀνενόητοι.

Ἡ ἀναίδειά του εἶχε φθίση εἰς τοιοῦτον σημεῖον ὥστε νὰ ἐπιρρίπτῃ ἐπὶ τῶν ὑπηκόων του ὅλα σχεδὸν τὰ τακτικὰ ἔξοδα τοῦ οἴκου του. Οἱ ὑπῆκοοί του ὄφειλον ὄχι μόνον νὰ τρέφουν αὐτὸν καὶ τοὺς ἀυλικούς του ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς στρατιώτας του.

«Κατὰ τὰς διαφόρους περιουσίας του, λέγει ὁ Remeand, οὐδέποτε ἀπεμακρύνετο τῶν χωρίων χωρὶς νὰ ἀφήσῃ ἴχνη τῆς διαβίσεώς του. Ἄλλοτε ἐπέβαλλεν εἰς τὰ χωρία νὰ τοῦ κτίσουν μίαν ἔπαυλιν, ἄλλοτε ἄνευ οὐδενὸς λόγου, κατεδίκαζε τοὺς μοναχοὺς νὰ ἐφοδιάσουν διὰ ξυλείας τὸ ἐν Ἰωαννίνοις ἀνάκτορόν του, ἄλλοτε ὑπεχρέωνεν ἓνα χωρίον νὰ κτίσῃ τὸ φυλάκιον τῆς σωματοφυλακῆς του, ὡς ἐὰν ἦτο ὑπεύθυνον τῆς πυρκαϊᾶς ἣς ἐμεν τὸ εἶχε καταστρέψῃ, ἐὰν δὲ κατὰ τύχην ἦτο κανεὶς ἐν ἀτιμίᾳ μὲ τὸ ἰδιαιτέρῳ του ταμῖον, ἐφυλακίζετο ἀμέσως μέχρις ἐξορκήσεως τοῦ ὀφειλομένου» (*).

Ὁ Μανζούρ ἀναφέρει ὅτι κατὰ τοὺς γάμους τοῦ τελευταίου υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ, Σαλίχ πασᾶ (ὁ Ἀλῆς τὸν ἐγέννησε εἰς ἡλικίαν 65 ἐτῶν μετὰ μιᾶς Κιρκασίας) «ὄλοι ἀνεξαιρέτως οἱ κάτιοκοι τῶν πόλεων ἢ τῶν χωρίων καὶ ὅλαι αἱ συντεχνίαι (ισνάφ) ὑπεχρεώθησαν νὰ προσφέρουν αὐτῷ δῶρα γαμήλια (βοῶν, ἄμνων, ἴππων, ἡμιόνων, ὀρνίθων κ.λ.π.) ἅτινα προσηρέχθησαν τῷ νυμφίῳ καὶ οὕτως ἀπῆλλάγη ὁ Ἀλῆς πάσης δαπάνης» (**).

«Μὴ ὀπισθοχωρῶν πρὸ οὐδενὸς μέτρου, λέγει ὁ Remeand, τὸ ὅποῖον θὰ τοῦ προσεκόμιζε χρήματα εἰς τὸ θησαυροφυλάκιόν του, ἐπλήρωνε τοὺς στρατιώτας του μὲ ἔλλειπῆ εἰς βάρους νομίσματα, ὠρίζεν ὁ ἴδιος ἐκ τῶν προτέρων τὸ νόμισμα εἰς τὸ ὅποῖον θὰ ἐπληρώνοντο οἱ φόροι, καθὼς καὶ τὸ ἐπιτόκιον, τὸ ὅποῖον ἦτο πάντοτε κατώτερον τῆς πραγματικότητος».

1) R e m e a n d : Ali de Tebelin σελ. 226.

2) Τοὺς γάμους τούτους ὁ μὲν Μανζούρ καὶ ὁ Ἀραβαντινὸς ἀναφέρουν εἰς τὸ ἔτος 1817, ὁ Λαμπρῖδης τὸ 1819, ὁ δὲ Hughes τὸ 1816 (Travels σελ. 262). Τὸ ἔτος τοῦτο ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸ χειρόγραφον τοῦ Νέου Κοιβαρᾶ τῶν Ἰωαννίνων τὸ δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Παραμυθίας εἰς τὰ «Ἡπειρ. Χρονικά» 1929, σελ. 37 ἔχον οὕτω :

«σεπτεμβρίου 20 ὁ βεζήρης ἀλῆ πασιὰς ἐπάντρεψε τὸν Ἰών του σαλή παση καὶ ἐκάλεσε τὰ βηλαέτηα ὅπου καὶ ἄν ὀρηξε ἐν προτῆς τὰ Ἰωάννηνα καὶ ἔπειτα Τζαμουρκα ἀργυροκαστρο γαρδικι δελβηνάκι καὶ περα τη αυλονα πρεβεζα κε περα λάρση τρικάλα ἐπληποις κασαπάδες καὶ χανέδες καὶ ὡς τῆς μήνης καὶ περηπου ἐσκολασε ὁ γαμος διὰ χυρὸς χριστοφορου ἱεροδιακονου παρηορίτου».

Σχετικῶς βλ. ἐπίσης Ἐπετηρίδα Παρνασοῦ ἔτος Ν. Γ. Σ ω τ η ρ ι ἰ δ η : Γάμοι καὶ γαμήλια δῶρα εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ σελ. 211—218 ἐνθα καὶ λεπτομερῆς περιγραφή τῶν δώρων καὶ Τ σ ο π ο τ ο ὕ : ἐνθ, ἀνωτέρω σημ. σελ. 188—189.

Τὰ κέρδη τὰ ὅποια προσεκόμιζεν ὁ Ἀλῆς ἐκ τῆς νοθείσεως τῶν τουρκικῶν καὶ ἄλλων νομισμάτων τῶν κυκλοφορούντων εἰς τὴν τότε Ὀθωμανικὴν Ἀυτοκρατορίαν ὡς καὶ ἐκ τῶν διαφόρων μονοπωλίων, ὑπερέβαινον κατὰ πολὺ τὰ κέρδη ἄλλων πασῶν ἐξ ἴσου εὐσυνηδείτων, ὀλιγότερον ὅμως τούτου εὐφρῶν εἰς παρομοίας πράξεις. Προσποιοῦμενος ἐνίοτε ὅτι συνεπίθει τὴν θλίψιν τῶν ἐμπόρων, προσεκάλει τούτους ἵνα τοὺς βοηθήσῃ δανίζων εἰς τούτους χρήματα τῶν ὁποίων ὄριζεν ὁ ἴδιος τὸν τόκον εἰς 20 ἢ καὶ 30 ο/ο. Ὁ ὑπέρογκος οὗτος τόκος, ἦτο μὲν πράγματι βαρῦς, οἱ δυστυχεῖς ὅμως ἔμποροι στενάζοντες καθυπεβιάλλοντο εἰς τὴν ἀρπαγὴν ταύτην, πρὸς ἀποφυγὴν γενικῆς καταστροφῆς.

Μεταξὺ τῶν διαφόρων μονοπωλίων ἅτινα εἶχεν ἐφαρμοσθῆ πρὸς ἰκανοποίησιν τοῦ ἀκορέσιου πλουτισμοῦ του, εὐρίσκομεν καὶ τὴν φορολογίαν τοῦ ἐμβολιασμοῦ, μετιτρέφας οὕτω εἰς προσοδοφόρον πηγὴν καὶ αὐτὴν τὴν πρόσφατον τότε ἐφεύρεσιν τοῦ Jenner.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὅποιον καθίστα τὴν φορολογίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀνυπόφορον εἶναι κυρίως τὰ διάφορα καταθλιπτικὰ μέτρα ἅτινα ἐφήρμοξε πρὸς εἰσπραξίν τῆς. Ὑπῆρχον βεβαίως καὶ χωρία προνομιοῦχα, ὡς ἡ Χειμάρρα, ἀπηλλαγμένη παντὸς φόρου πλὴν τοῦ κεφαλικοῦ 30 παραδῶν κατ' ἔτος. Μερικὰ μάλιστα χωρία τῆς Πίνδου, ἅτινα ἐπεσκέφθη ὁ Leake τὸ 1809, ἀπέθνησκον κυριολεκτικῶς ὑπὸ τὸ βάρος τῶν φόρων. Εἰς μίαν ἀναφορὴν οὕτω πρὸς τὸν Σουλτὰν Μαχμουτ τὸ 1811, οἱ Θεσσαλοὶ χωρικοὶ τόσον οἱ μουσουλμάνοι ὅσον καὶ οἱ ραγιαδες, ὡς ὑπεράτην εἶνοιαν ἐζητούν παρὰ τοῦ Σουλτάνου τὸν διορισμὸν διοικητοῦ εἰς Τρίκαλα, πρὸς ἀπαλλαγὴν τῶν ἀπὸ τῶν καταπιέσεων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

— « Ἀλῆς ὁ Τεπελενλῆς, ἔλεγον οὗτοι εἰς τῶν διοικητῶν τῆς Ἀλβανίας, οἷπνος ἀποκλειστικὴ ἀπασχόλησις ἦτο πίντοτε ἢ κλοπὴ καὶ ἡ λεηλασία, κατέστη διὰ τῶν καταπιέσεων καὶ τῆς τυραννίας του, ἀφότου ἀνῆλθεν ἀλληλοδιαδόχως ὅλας τὰς θφεις, μία δύναμις καὶ μία κυριαρχία, ὅποιαν οὐδεὶς ποτὲ βεζύρης ἢ πασᾶς τῆς Υ. Πύλης εἶχε... Χωρὶς νὰ φοβᾶται τὴν θεῖαν δίκην καὶ πιστὸς εἰς τὸ καταθλιπτικὸν σύστημά του, συγγέει μουσουλμάνους καὶ ραγιαδες, καταστήσας ὅλους εἰς τὴν πτωχείαν. Οἱ μὲν ἐλῆστεύθησαν, οἱ δὲ βλέπουν τὰ τέκνα των καὶ τὴν οἰκογένειάν των εἰς κατάστασιν δουλείας ὅπως οἱ γεωργικοὶ σκλάβοι (!).

Κατὰ τὸν Λαρισσαῖον Κούμαν ὀλόκληρος ἡ πεδινὴ Θεσσαλία ἀπετελεῖτο ἐκ τοιφλικίων ἀνηκόντων εἰς πλουσίας οἰκογενεῖας Λαρισσαίων μετέδων παρὰ τῶν ὁποίων τὰ εἶχε σφετερισθῆ ὁ τύραννος τῶν Ἰωαννίνων, ὁ δὲ

1) K e m e r a n d : Ali de Tebelin σελ. 227 ἔνθα ὀλόκληρος ἡ ἀναφορὰ, βλέπε ἐπίσης: «Τρόπαιον Δελβινακίου» Γ. Γαζῆ (Δελβινακίωτον) ἔνθα παρομοίας φουσέως ἀναφορὰ τῶν Δελβινακίωτων πρὸς τὸν Σουλτάνον, ἐπὶ πλέον Γ σ σ ο τ ὄ ν, αὐτόθι σελ. 175—183. Ἄ ρ α β α ν τ ι ν ὄ ν, σελ. 11, 269, 274, 277. 351. Κ ο ὄ μ α : Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων σελ. 548 τόμος 12.

Leake προσθέτει ὅτι οἱ φόροι εἰς Καλαρότες ἀπὸ 14.000 γρ. εἰς τὰ ὁποῖα ἀνήρχοντο τὸ 1804, ἔφθασαν εἰς 45—70.000 ἢτοι 4000 λ. Ἀγγλίας περὶπου κατὰ τὴν τότε ἀξίαν τοῦ νομίσματος (*).

«Ἐφαρμόζων, λέγει ὁ Ἀραβαντινός, ἐπιτυχῶς τὸν σίδηρον, τὸ δηλη-
» τήριον, τὴν ἀπίθειαν, τὴν αὐθαιρεσίαν καὶ πᾶν ἀθέμιτον μέτρον συνει-
» νον εἰς τοὺς σκοποὺς του, ἐξόντωσε πολλοὺς μπέηδες καὶ ἀγιάδες καὶ τὴν
» περιουσίαν των ἐδήμευσεν ὑπὲρ τοῦ ἰδιαιτέρου του ταμείου» (**).

Ὁ δὲ Remerand, λέγει ὅτι εἰς μίαν συζήτησιν σχετικὴν μετὰ τὴν ἐκτέ-
λεσιν τῶν φρεμανίων τὰ ὅποια ἐκόμιζεν ἐξ ὀνόματος τοῦ Διβανίου ὁ «κα-
πουτζήμπισης» Τζελλὺ ἐφέντης καὶ εἰς ἐρώτησιν τοῦ Rouquerville ὅτι
παρὰ τὰς διομολογήσεις, φροσολογεῖ ὀλίγον αὐθαιρέτως τὰ διὰ τὴν Κέρκυ-
ραν προωρισμένα σιτηρά, ὁ Ἄλῆς ἀπεκρίθη:

— «(+) ἔλω νὰ ἐπωφελῆθῶ ὅσον τὸ δυνατόν πε-
» ρισσότερον τῆς θέρσεώς μου. Ἴδου ἐίλικρινῶς
» καὶ ἀμετακλήτως ὄλη μου ἡ σκέψις» (**).

Οἱ λόγοι οὗτοι νομίζομεν ὅτι περιέχουν ὅλην τὴν θεωρίαν περὶ διου-
κίσεως τόσοσ ἀπλῆν ὅσον καὶ αὐθαίρετον τοῦ πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων.

..

Καὶ τὴν μὲν εἰσπραξιν τῶν ἐκτάκτων φόρων ὁ τύραννος τῶν Ἰωαν-
νίνων εἶχεν ἀναθέσει εἰς τοὺς πρεσβευτὰς τῶν κοινοτήτων καὶ τῶν χωρίων
(Ἀγίων Βιλαετλήδες), τῶν δὲ τακτικῶν ἢ εἰσπραξίς ἐγένετο ὑπὸ ὀλοκλήρου
τάγματος εἰσπρακτόρων (ταχυιδάριδες), τοὺς διευθυντὰς τῶν ὁποίων διώ-
ριζεν ὁ ἴδιος ἐξ ἀνθρώπων τῆς ἐμπιστοσύνης του.

Μεταξὺ τῶν εἰσπρακτόρων τούτων ἀναφέρεται καὶ ὁ Σταῦρος Τσα-
παλάμος, ὁ πατὴρ τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς Γεωργίου Σταύρου.

«Ὅσον χρῆμα ἔμπαινε ἀπὸ βασιλικὰ δοσῆματα, λέγει ὁ λόγιος Ἰωαν-
» νίτης Κ. Καζαντζῆς εἰς τὴν «Φωνὴν τῆς Ἡπείρου» ὅλο ἐπερνοῦσε ἀπὸ
» τὰ χέρια τοῦ κῦρ Σταύρου Τσαπαλάμου. Ὅταν ἐσυνάζουντο ὅλα τὰ ἐπή-
» γαινε εἰς τὸν Ἄλῆ πασᾶ λέγων: Ὁρσε αὐτὰ εἶναι πασᾶ μου ὅ,τι ἐμαζεῖ-
» σαμε φέτος ἀπὸ τοὺς ραγιάδες σου».

» — Ὁρέ, λίγα μου φέρεις, ὦρέ κῦρ Σταῦρο.

» — Πολλά, λίγα, τοῦτα ἔχουν ὁ κόσμος τοῦτα δίνουν. Φτώχεια μεγάλη
» στὸν κόσμο, Πασᾶ μου, ὅλοι κλαίγονται φέτος».

1) Κ ο ὄ μ α : ἐνθ' ἀνωτέρω τόμος 12 σελ. 540 καὶ 548 καὶ αὐτοβιογραφίαν
ἰδίου αὐτόθι σελ. 583—587, 595 καὶ 597—598 καὶ L e a k e : Travels τόμος Δ'
σελ. 489. Ἐκτενέστερον πάντων περὶ ἀρπαγῆς κεφαλοχωρίων καὶ μετατροπῆς αὐ-
τῶν εἰς τοιφλίκια ἔγραψεν ὁ Ι. Λαμπρίδης εἰς τὰ «Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα»
ἀτινα βρῖθουσι τοιοῦτων διηγήσεων.

2) Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ὄ ς : Χρονογρ. Α. σελ. 298 καὶ L. S. B e l l o c : Bo-
naparte et les Grecs σημ. σελ. 25.

3) R e m e r a n d : Ali σελ. 228.

— Σὲ γελοῦν ὠρὲ κῦρ Σταῦρο! καὶ κλαίουν γὰρ νὰ κλέβουν τὸ
» χαζνέ νὰ τοὺς παίρνῃς, ὠρὲ, κ' ἕνα ρέσμι ἀκόμα, γιατί σ' τὴν Πόλι θέ-
» λουν πολλὰ! "Υστερὶς ἔν ἐγὼ τὰ κρατῶ.

— Ἄν δὲν σ' ἀρῶσῃ Πασᾶ μου, βάλε ἄλλον νὰ σοῦ κἀμῃ τὸ χου-
» σμετί. Ν' ἀπλώσωτὸ χέρι μου σ' τοῦ φτωχοῦ τὸ βιό, νὰ πουλήσω τὸ σπῆτι
» τοῦ ἔνοῦ καὶ τὸ βόιδι τοῦ ἄλλονοῦ, αὐτο ποτέ μὴ τὸ χαρτεροῦ. Ἄν μοῦ
» βασιτᾶ ἢ καρδιά» (1).

Ὁ Ἀλῆς τότε προσεποιεῖτο ὅτι καὶ ἐκεῖνου ἡ καρδιά δὲν ἀντεῖχεν
εἰς ἀδικίας καὶ κατεπραῖνετο. Καὶ πράγματι κατεπραῖνετο. Παρὰ τῶν πτω-
χῶν οὐδὲν εἰσέπραττεν, ἐνῶ ἀπερρόφα ὡς ἀπόγγρον τὴν περιουσίαν τῶν
πλουσίων.

Μὲ ἄνθρωπον ὅμως τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἀλῆ, ἡ ὑπερησία τοῦ
εἰσπραξίτου οὐδόλως ἦτο ἀπηλλαγμένη κινδύνων. Οὕτω κατὰ τὸν Re-
mevand ἡμέραν τινα ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλῆ, Μουχτάρ πιασῆς ἔχων ἀνάγκην
100.000 γρ. ἐζήτησε παρὰ ἐπιφορησμένον τὰς εἰσπραξίεις καὶ ἐνεργοῦντος
τὰς πληρωμαῖς Γεπονελί, ἴσον ποσὸν δανείου παρὰ τοῦ ἰδιαιτέρου του τα-
μείου. Ἀρνηθέντος ὅμως τοῦ τελευταίου τούτου τὴν χορήγησιν τοῦ δα-
νείου, ὁ Μουχτάρ παρεπονέθη εἰς τὸν πατέρα, ὅστις καλέσας πύραυτα πλη-
σίον του τὸν Γεπονελί λέγει εἰς αὐτόν.

— Ἐπὶ εἴκοσι ἔτη ὅπου ὑπερητεῖς πλησίον μου ὡς εἰσπραξίτωρ,
ἀσφαλῶς θὰ μὲ ἐκλεπες, κατὰ τὸν μετριώτερον ὑπολογισμόν τοῦλάχιστον
5000 γρ. κατ' ἔτος. Κατάβαλε συνεπῶς ἀμέσως τὰ 100.000 γρῶσια εἰς τὸν
Μουχτάρ, πρῶγμα τὸ ὅποῖον ἐξετέλεσε οὗτος, ἄνευ περαιτέρου συζητή-
σεως (2).

II. ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΕΞΟΔΩΝ

Παρὰ τὰς διαφόρους εἴδους εἰσφορᾶς εἰς εἶδος μᾶλλον ἢ ἡττον ἀκού-
σιας καὶ ἀγγυρείας, αἱ εἰς μετρητὰ δαπάναι εἰς ἃς ὑπεβάλλετο ὁ Ἀλῆ πα-

1) Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ῦ : Ἱστορία σελ. 349. «Φωνὴ τῆς Ἡπειροῦ» ἀρ. 21.

2) G. R e m e v a n d : αὐτόθι σελ. 225.

Περὶ δὲ τοῦ γενικοῦ ταμίου τοῦ Ἀλῆ, Ρεμπῆ Μωσὲ Δαυὶδ ἀναφέρεται τὸ
κάτωθι : Ζητήσας ποτὲ ὁ σατράπης τῆς Ἡπειροῦ δάνειον παρὰ τοῦ ἀνωτέρω τα-
μίου καὶ τούτου διὰ ὄρκου «μὰ τὸ κ σ φ ἄ λ ι τ ο ῦ Ἀ λ ῆ» δηλώσαντος ἀδυ-
ναμίαν χορηγήσεως τοιούτου δανείου, ὁ πανουῆργος τυράννος ἀπέστειλε πρὸς τὸν
Μωσὲ Δαυὶδ κατάσκοπόν τινα ὄλως ζητήσῃ παρὰ τούτου δάνειον ἐπὶ ἐνεχύρῳ τι-
μαλφῶν, ὅπερ καὶ συνήφθη. Ἐξοργισθεὶς ὁ Ἀλῆς διὰ τὴν στάσιν ταύτην τοῦ γε-
νικοῦ του ταμίου ἐξώρισε τοῦτον μετὰ πενήτηντα τεσσάρων ἐν ὄλῳ συγγενῶν του
(μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὴν διαζευχθεῖσαν σύζυγόν του) εἰς Τεπελένι, ὀκθῆεν
ἐπανήλθον εἰς Ἰωάννινα μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ τυράννου. Ὁ τάφος τοῦ Ρε-
μπῆ Μωσὲ Δαυὶδ σώζεται ἀκόμη εἰς τὸ ἐν Ἰωαννίνοις νεχροταφεῖον, ἐπὶ δὲ τῆς
ἐπιτυμβίου πλακῶς ἀναγινώσκεται μόνον τὸ ὄνομα, ἐνῶ τοῦναντίον ἡ χρονολογία
τοῦ θανάτου οὐδόλως διακρίνεται. Ἀπόγονοι τοῦ Ρεμπῆ Μωσὲ Δαυὶδ ἢ Μωσὲ
Δαυὶδ Ματαθία σώζονται σήμερον εἰς Ἀργαλαστήν—Βόλου. (Ἡ λέξις «Ρεμπι»
εἶνε τίτλος τὸν ὅποιον ἔφερον ἄλλοτε οἱ κατέχοντες δημοσίας θέσεις καὶ ἀνιστοί-
χοῦν πρὸς τὴν σημερινὴν «ἐξοχώτατος»).

σῆς ὀποχρεωτικῶς ἦσαν καὶ μεγάλαι καὶ διάφοροι, δεδομένου ὅτι αὐταὶ ἐκίλυτον ἄφ' ἑνὸς μὲν τὰ ἔξοδα διοικήσεως, ἄφ' ἑτέρου δὲ ἀρκετὰς ἰτομικὰς του δαπάνης ἦτοι τὴν ἀποστολὴν χρημάτων εἰς Κωνσταντινούπολιν, στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς δαπάνας, τὰς ὁποίας ἐπέβαλλεν ἡ ἀχαλίνωτος φιλοδοξία του νὰ ἀυξήσῃ τὸ κράτος του καὶ τὸ καταστήσῃ τελείως ἀνεξάρτητον.

Τὴν διασφύρειαν τὴν ὁποίαν συνηγήσαμεν εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν ἐσόδων τοῦ Ἀλῆ, τὴν ἰδίαν θὰ συναντήσωμεν καὶ εἰς τῶν ἐξόδων. Οἱ λόγοι εἶναι ἤδη γνωστοί. Μερικοὶ μάλιστα ἴσως νὰ νομίζουν ὅτι τύραννος τῆς μορφῆς τοῦ Ἀλῆ παρὰ οὐδόλως θὰ ὑπέκειτο εἰς ἔξοδα. Ταῦτα βεβαίως ἦσαν ὀλιγώτερα ἀπὸ ὅτι φαντάζεται κανεὶς, παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ὁ Ἀλῆς οὐδόλως ἠδύνατο νὰ τὰ καταργήσῃ τελείως.

Τὰ ἔξοδα ταῦτα θέλομεν κατατάξῃ εἰς τρεῖς κατηγορίας.

α') Ἐξοδα τῆς αὐλῆς.

β') Στρατιωτικὰς δαπάνας.

γ') Ἐκτακτὰ ἔξοδα.

Α') Ἐξοδα αὐλῆς. Λὲν ὑπάρχει περιηγητὴς ἐπισκεφθεὶς τὸν Ἀλῆ πασᾶν καὶ μὴ περιγράψας τὴν πολυτέλειαν τῶν ἀνακτόρων του, τόσον τοῦ ἐν Ἰωαννίνοις ὀχυρωμένου μεγάρου «Λιθαρίτσα» κτισθέντος ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ Γάλλου συνταγματάρχου τοῦ μηχανικοῦ Vandoncourt, ὅσον καὶ τοῦ ἐν Τεπελενίῳ μεγαλοπρεποῦς σεραγίου του. Ἱστορικὴ ἔμεινεν ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Λόρδου Βύρωνος πρὸς τὴν μητέρα του ἀπὸ 13 Ὀκτωβρίου 1809, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος περιγράφει τὰ τῆς ὑποδοχῆς του εἰς Τεπελένι, καὶ τὸ 2ο ἄσμα τοῦ Child Harold :

— «*Ἡ αἰθουσα ἦτο μαρμαρόστροφτος, ἡς κρήνη ἐν τῷ μέσῳ ἀνέβρυσεν, ὁ δὲ θάλαμος περιεκοσμεῖτο δι' ἀλουργοῦ φῶν ἀνακλίντρων* (1).

Ἡ πολυτέλεια τοῦ Ἀλῆ, λέγει ὁ Rouqueville, ἦτο ἀνάλογος μὲ τὴν ἐπίδρασιν ἣν ἤσκει ἐφ' ὅλης τῆς Τουρκίας.

— «*Ἡ αὐλή, λέγει ὁ Ἀραβαντινός, δύναται κατὰ τοῦτο νὰ θεωρηθῇ ἐκ τῶν μεγαλοπρεπεστέρων Μουσουλμανικῶν αὐλῶν, διότι παρὰ τὴν ἔμφυτον αὐτῷ φιλαργυρίαν ἐνησμένιζε νὰ ἐπιδεικνύηται παντοιοτρόπως καὶ ἰδίως εἰς τοὺς ξένους*» (2).

— Ὁ θάλαμος τῆς ὑποδοχῆς, προσθέτει ὁ Leake, ἦτο ἠὺρρεπισμένος διὰ πολυτίμων ἀνακλίντρων τοῦ ἐν Παρισίοις γνωστοῦ ἐργοστασίου Gobelins, ὀφρολογίων, μουσικῆς, κατόπτρων κ.λ.π. (3).

1) Child Harold (LVΙ κλπ. Μετάφρασιν τῆς ἐπιστολῆς μᾶς δίδει ὁ Ἀραβαντινός: Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ σελ. 485—486).

2) Ἀραβαντινός: Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ σελ. 159.

3) Leake: Travels τὸμ Δ. σελ. 151 ἐπ., Ἐπίσης ὁ Holland εἰς τὸ Travels in the Ionian Isles Ἀνδίνον 1815 μᾶς δίδει περιγραφὴν τοῦ ἀνακτόρου

Εἰς τὰ ἔξοδα τῆς αὐτῆς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ ἔξοδα τοῦ χαρμηίου καὶ τὰς ἑκατοντάδας τῶν ὀδαλισκῶν του χριστιανῶν, ὀθωμανίδων, ἀλβανῶν, καὶ κερκασίων, τὰς ὁποίας ὁ Holland καὶ ὁ Ἀρ-
βαντινὸς ἀναβιβάζουν εἰς τριακοσίας περίπου (*). Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὰ ὄργανα αὐτὰ τῆς ἀκολασίας ἐπρομήθευον εἰς τὸν Ἀλῆν κακοήθεις θεορίπτοντες, ἀποκλειστικὸν ἔργον ἔχοντες τὴν ἀνίχνευσιν τοῦ θηράματος, καὶ ταπεινοὶ καὶ δουλοπρεπεῖς ἐκ τῶν ὑπηρετικῶν του, ἀνθορμητῶς συντρέ-
χοντες εἰς τὸ ἔργον, μὴ λησημονῶμεν ὅμως, ὡς πρὸς τὸ κοινῶν τούτου τῶν ἐξόδων τοῦ τυράννου τῆς Ἡπείρου, ὅτι ὁ φιλοχρήματος καὶ μέγχι μι-
κροπρεπείας ἐνίστε φιλάργυρος σατράπης τῶν Ἰωαννίνων, ἀφθόνως καὶ ἀφειδῶς ἐδαπίανα πρὸς συντήρησιν ἀξιοπρεπῶς τοῦ προσωπικοῦ τοῦ χαρ-
μηίου καὶ εἰς ἀσιατικὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ χλιδὴν ἔξωον τόσον εἰς τὸν γυ-
ναικωνίτην ὅσον καὶ εἰς τὸν ἀνδρῶνα τὰ πλήθη αὐτὰ τῶν θεραπόντων
πολλαπλῆς ἀκολασίας.

Β'.) Στρατιωτικαὶ δαπάναι. Πρὸς τήρησιν τῆς τάξεως ὁ Ἀλῆ πα-
σᾶς διετήρει διαρκῶς περὶ τοὺς 5—7.000 ἄνδρας, ἐξ ὧν μέρος ἦτο πάν-
τοτε εἰς τὴν διάθεσίν του. Ὁ στρατὸς τοῦ Ἀλῆ ἀπετελεῖτο ἐξ ἀτάκτων
στοιχείων, ἐλάχιστον μέρος τῶν ὁποίων εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ θεωρῆται ὡς
κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν σύστημα στρατός. Ἐκ τῶν διαφόρων ξένων τῶν ἐπι-
σκεφθέντων τὴν Ἡπείρου κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ καταλιπόντων ἀπο-
μνημονεύματα, ἔχομεν ἀρκετὰς πληροφορίας περὶ τοῦ ἀριθμοῦ ἰδίως εἰς
τὸν ὁποῖον ἀνήρχετο ὁ στρατὸς τοῦ Ἀλῆ.

Ἐκ τῶν πληροφοριῶν τούτων ἀκριβέστεραι φαίνονται αἱ τοῦ Μαν-
ζούρ, λόγῳ τῆς ἐπὶ μακρὰ ἔτη ὑπηρεσίας τούτου ὡς διοικητοῦ τοῦ μηχαν-
ικοῦ καὶ συνεπῶς καλλίτερον παντὸς ἄλλου γνωρίζοντος τὰ περὶ αὐτοῦ.
Ὅπως παρατηρεῖ ὅμως καὶ ὁ ἴδιος ὁ στρατιωτικὸς ὀργανισμὸς τῆς Τουρ-
κίας τόσον πλημμελὲς καὶ συγκεχυμένον ἦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην,
ὥστε νὰ δύναται κανεὶς νὰ εἰκάσῃ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἠγνόει τὸν
πραγματικὸν ἀριθμὸν τῶν στρατιωτικῶν του δυνάμεων (*).

Ὁ Μανζούρ ἀναβιβάζει τὸν στρατὸν τοῦ Ἀλῆ εἰς 7—8.000 ἄνδρας
ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ εἰς διπλάσιον ἐν καιρῷ πολέμου, ὁ Rémeraud εἰς

Λιθαρίτσα ὅπου εἶχε τὴν πρώτην συνέντευξιν μετὰ τοῦ Ἀλῆ, καὶ τὴν ὁποίαν περι-
γράφει καὶ ὁ Remeraud εἰς σελ. 34—35.

1) Ἀρβαντινοῦ : αὐτόθι σελ. 437. Remeraud : σελ. 233
Leake : τόμ. Δ. σελ. 137 καὶ ἐπ.

2) Κατὰ τὸν Μανζούρ τὸν στρατὸν τούτον ἀπετέλουν.

α) Οἱ Τζοχαδαραῖοι ἢ ἐπίλεκτοι στρατιῶται τῆς αὐτῆς τοῦ σα-
τράπου.

β) Οἱ Τσαρκατζήδες ἤτοι οἱ σωματοφύλακες τοῦ Ἀλῆ.

γ) Οἱ Γκέγκηδες, τὸ ἐκλεκτότερον μέρος τοῦ ἀτάκτου στρατοῦ.

δ) Τὸ ἀσκέρ ἦτοι ὁ συρφετὸς τῶν Ἀλβανῶν, Τόσκιδων, Λιάπιδων
καὶ Τσάμιδων.

4—5000, ὁ Ἀρσβανινὸς εἰς 12.000, ὁ Rouqueville εἰς 14.000, ὁ Οἰκονόμου εἰς 32.000, ὁ Vaudoncourt εἰς 12-15000 ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ εἰς 25.000 κατὰ τὴν μεγάλην ἔφοδον τοῦ Σουλίου, καὶ εἰς 40.000 κατὰ τὴν μεγάλην ἔφοδον τοῦ 1807 εἰς τὴν ὁποίαν παρέστη ὁ ἴδιος. Ὁ Χριστ. Περραιβὸς ἀντλῶν ἐξ ἀκριβῶν ἐξετάσεων διαφόρων συναγωνιστῶν καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Βρεταννοῦ William Eton, ἀναριθμᾷ τὸν κατὰ τοὺς ἀγῶνας τοῦ 1792 κατὰ τοῦ Σουλίου στρατὸν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἰς 10—12000 ἄνδρας (*).

Ὁ στρατὸς τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἦτο μισθωτός. Ὁ μισθὸς του ἐκυμαίνετο μεταξὺ 8—15 γρ. τὸν μῆνα, ἀναλόγως τοῦ χρόνου τῆς ὑπηρεσίας. Ὁ Hobhouse τὸν ὑπολογίζει εἰς 12 γρ. τὸν μῆνα, ὁ Ἀνδρεάδης εἰς 20 φρ. ὅλας δὲ τὰς στρατιωτικὰς του δαπάνας εἰς 2.000.000 γρ. ἐν καιρῷ εἰρήνης. Ὁ Ἀλῆς ἐπλήρωσε τοὺς στρατιώτας του ἕκαστος τοῦ ἔτους, κατὰ τὴν ἐφορτὴν τοῦ μπαϊραμίου. Πρὸ τῆς ἡμερομηνίας ὅμως ταύτης, ἐφρόντιζε νὰ ὑψώσῃ τὴν τιμὴν τοῦ νομίσματος διὰ τοῦ ὁποίου θὰ ἐγένετο ἡ πληρωμὴ, καὶ νὰ διακόπῃ τὴν τροφοδοσίαν, νὰ ἀναγκάσῃ δέ, τοὺς στρατιώτας εἰς λιποταξίαν. Ἐπληρώνοντο δὲ οἱ στρατιῶται διὰ γραμματίων ἐπὶ τοῦ εἰσπρακτοροῦ (μουχουρδάρ), ὅστις τοὺς παρέπεμπεν εἰς ἐβραίους ἀργυραμοιβοὺς, παρὰ τῶν ὁποίων ἐπληρώνοντο δι' ἑλλειπῶν νομισμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἀνεμίγνυον οὔτοι καὶ ψευδῆ φλωριά. Ὅσον διὰ τοὺς μισθοὺς τῶν ἀποθανόντων, λιποτακτῶν ἢ ἀπόντων, ἔστω καὶ λόγῳ ἀσθενείας, οὔτοι αὐτοδικαίως ἐσφετερίζοντο ὑπὸ τοῦ σατράπου, ὅστις πολλάκις πρὸς κατάσχεσιν τῶν περιουσιῶν τῶν ἐκρέμα τοὺς boulouk-bachis.

Εἰς τὰς στρατιωτικὰς δαπάνας πρέπει νὰ συμπεριλάβωμεν καὶ τὸν στολίσκον τοῦ Ἴονιου πελάγους καὶ τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀπετελεῖτο ἐκ δύο ἢ τριῶν φρεγατῶν, καὶ ἰκανὸν ἀριθμὸν μεγάλων λέμβων ὀπλισμένων. Ἐξ ὁμοίων, ἀλλὰ μικροτέρων λέμβων, φαίνεται ὅτι ἀπετελεῖτο καὶ ὁ στολίσκος τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, τὸ πλήρωμα τοῦ ὁποίου ἀπετελεῖτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ Κερκυραίων.

Ἐκ τοῦ ποσοῦ ὅμως τῶν ἄνωτέρω 2.000.000 γρ. πρέπει νὰ ἐκπέσωμεν τὰ ἔξοδα ἐφοδιασμοῦ ὕπλων καὶ ἐνδυμάτων, διότι ὁ Ἀλῆς ἐπεφορτίζετο μόνον μὲ τὰ ἔξοδα τῆς διατροφῆς καὶ πολεμοφοδίων. Ὁ στρατὸς του ἐτρέφετο λιτότατε, ἀπὸ δύο λίτρας ἀραβοσίτου καὶ μικρὰν ποσότητα λαχανικῶν. Ὁ σατράπης ὅμως τῆς Ἠπείρου προσεπάθει νὰ ἀποκομίσῃ κέρδος καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς τροφῆς τῶν στρατιωτῶν του ἀκόμη, ἐξαπατῶν τούτους εἴτε ὡς πρὸς τὴν ποσότητα, εἴτε ὡς πρὸς τὴν ποιότητα, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν ἀποκλεισμόν του ἀκόμη, καθὼς ἀναφέρει ὁ Napier.

1) R é m e r a u d : σελ. 222. Ἀ ρ α β α ν τ ι ν ο ὕ : Χρονογρ. Α. σελ. 391. R o u q u e v i l l e : Voyage τόμ. Γ. σελ. 433. W i l l i a m E t o n : A survey of the turkish Empire ἐν Λονδίῳ 1798 καὶ N. B é η : «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά» 1926 σελί; 124.

Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως αἱ στρατιωτικαὶ δαπάναι τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἦσαν ἀρκεταί.

Ἡ ἐκστρατεία οὕτω τοῦ 1807 διαρκέσασα δέκα μῆνας, ἐστοίχισε, κατὰ τὸν Vaudoncourt, περὶ τὰ 12.000.000 γρ. Ἡ κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ πασᾶ τοῦ Μπερατιῦν, γενομένη δέκα περίπου ἔτη πρὸ τῆς πολιορκίας καὶ διαρκέσασα δέκα πέντε μῆνας ἐστοίχισε περὶ τὰ 9.000.000 γρ. (1).

Ἡ δαπανηροτέρα ὅμως πασῶν ἦτο ἡ τελευταία, ἡ καταλήξασα εἰς τὴν πτώλιν του. Κατὰ τὴν πολιορκίαν αὐτὴν διαρκέσασαν δέκα ἑπτὰ μῆνας, ὁ πρῶν φειδωλὸς τύραννος, ἵνα ἐξασφαλίσῃ τὴν πειθορχίαν τοῦ στρατοῦ, ἠναγκάζετο νὰ φαίνεται γεναιόδωρος. Ἡ πολιορκία ὅμως αὕτη ἦτο ἐπὶ πλέον δαπανηροτέρα λόγῳ τοῦ μεγάλου ὑψομοῦ τῶν τροφίμων κατὰ τὸ διάστημα ἐκεῖνο (2).

Γ'. Ἐπιτακτα ἐξοδα. Ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἂν καὶ ἀπόλυτος κυρίαρχος ἦτο ὅμως, κατὰ θεωρίαν, ἓνας πωσᾶς τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Τὸ τοιοῦτον ἐγνώριζε καὶ ὁ ἴδιος λέγων ὅτι, «ὁ βεζύρης εἶναι περιβεβλημένος μηλωτῆν καὶ καθήμενος ἐπὶ βυτίου πλήρους πυρίτιδος, τὸ ὁποῖον εἰς μόνον σπινθῆρ δύναται νὰ ἀνατινάξῃ».

Ὅσάκις ηἴξανε τὰ ἐδάφη του τὸ τοιοῦτον ἐγένετο πάντοτε εἰς βάρος ἐτέρου γείτονος πασᾶ. Τοιοῦτος λοιπὸν σατραπῆς δὲν ἠδύνατο παρὰ νὰ χαιρῆ κακῆς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν φήμης. Μὴ λησμονῶμεν ὅτι τὸ πασαλίκι τὸ ὁποῖον διώκει εἴτε αὐτοπροσώπως, εἴτε διὰ τῶν υἱῶν του περιελάμβανεν ὀλόκληρον τὴν προπολεμικὴν Ἑλλάδα, εἰς τρόπον ὥστε ὁ Vaudoncourt, εἰς ἔργον του ἐκδοθὲν τὸ 1816, χαρακτηρίζει τὸν Ἀλῆ πασᾶ «σημερινὸν κυρίαρχον τῆς Ἑλλάδος» (the present ruler of Greece) (3). Ἐκάστη ὄθεν νέα κατάρκτησις ἐκ μέρους του προσέθετε καὶ νέους ἐχθροὺς εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εἶχε λοιπὸν οὗτος πλήρη συναίσθησιν τῶν κινδύνων πρὸς τὸν ἠπείλουν ἐκ τῆς Σουλτανικῆς δυσμενείας. Ἐγνώριζεν ὅμως ἀφ' ἐτέρου ὅτι πρὸς καθησύχασιν τῶν φόβων τῆς Σταμποῦλ ἤρκει μόνον τὸ χρῆμα. Ἐφρόντιζεν ὥστε νὰ τηρῇ τὰς πρὸς τὴν Πύλην σχέσεις τῆς ὑποτελείας του, νὰ ἀναγνωρίζῃ τὸ ἀξίωμα αὐτῆς, νὰ ἀποδεχθῆται κατ' ἔτος τὸ τυπικὸν αὐτοκρατορικὸν διάταγμα (φιρμάν) τῆς ἀνιψωρίσεως καὶ συνεχίσεως τοῦ ἀξιώματός του καὶ νὰ ἀποστέλῃ τακτικῶς εἰς Κωνσταντινούπολιν μέγα μέρος τῶν εἰσπραττομένων φόρων, ποσὸν τὸ ὁποῖον ὁ μὲν Ἀνδρεά-

1) L e a k e : Travels Δ. σελ. 223, ἐπίσης Ἐπετηρὶς Φιλολ. Συλλόγου Παρνασσοῦ ἔτος 10 ἐνθα καὶ αὐτόγραφος ἐπιστολὴ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.

2) Εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐστία» τοῦ 1887 ταμίαις τις τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολιορκίας, ὁ μὲν καπνὸς εἶχε φθάσῃ εἰς τὴν τιμὴν 1500 γρ. ἡ ὀκά, ὁ ταμβάκος 2000 γρ. τὸ ρακὶ 350 γρ. ὁ οἶνος 160 γρ. τὰ ὠά 16 γρ. ἕκαστον, τὸ ἵππειον κρέας 25—40 γρ. ἡ ὀκά.

3) Τὸ κράτος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἶχεν ἔκτασιν 3.800 τετραγ' λευγῶν καὶ πληθυσμὸν 1.500.000 περίπου.

δης καὶ Remeraud ὑπολογίζουσι εἰς 2.000.000 γρ. ἐτησίως, ὁ δὲ Ἀραβαντινὸς εἰς τὸ διπλάσιον (!).

Ἀνεξαρτήτως ὅμως τοῦ ἀνωτέρω ποσοῦ τὸ ὁποῖον ὁ τύραννος τῆς Ἱπείρου ἔστειλεν εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον, πρὸς ἱκανοποίησιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ Σουλτάνου καὶ ἵνα πείσῃ τοῦτον ὅτι τὰ κυριαρχικά του δικαιώματα ἦσαν ἀδικτα, ὁ Ἀλῆ πασῆς ἐφρόντιζε νὰ διατελῇ εἰς ἀγαθὰς σχέσεις καὶ μετὰ τῶν ἰσχυρόντων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Εἰς παρομοίαις ὅμως περιπτώσεσι ἡ οἰκονομία εἶναι κακὸς σύμβουλος. Ὑπῆρχον στιγμαὶ κατὰ τὰς ὁποίας ὄφειλε νὰ ἐξοδεύῃ μεγάλα ποσά, ὡς ἐπὶ παραδείγματι, ὁσάκις ἐπρόκειτο νὰ ἐπικυρώσῃ διὰ τοῦ Σουλτάνου μίαν κριτικήν ἢ νὰ προλάβῃ τὰς συνετείας μιᾶς διαβολῆς. Λίς τοῦ ἔτους ἔστειλε λόγου ἄξια δῶρα, πρὸς διατήρησιν καὶ ἐνίσχυσίν του, εἰς τὴν βασιλοκίτορα καὶ τὸν πανίσχυρον Γιουσοῦφ Κεχαγῖν τῆς.

—«Τὸ νερὸ κοιμᾶται, ἔλεγεν ὁ Ἀλῆς, ἀλλὰ ὁ φθόνος μένει πάντοτε ἄγρυπνος».

Τὴν ἀποστολὴν αὐτὴν ἐξετέλουν εἰδικοί πράκτορές του εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐκλεγόμενοι παρὰ τοῦ ἰδίου μετὰ προσοχῆς.

Οἱ ἀπεσταλμένοι οὗτοι τῶν βεζύρηδων καὶ πασάδων, γνωστοὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα «καπού-τσοχανδάρ», ἦτοι φύλακες τῆς Πύλης ἢ τῶν Ἀνακτόρων, ἐφωδιασμένοι ὅχι μὲν διαπιστευτήρια γράμματα, ἀλλὰ μὲν σάκκους πλήρεις χρυσοῦ, κοσμημάτων καὶ τιμαλφῶν ἀντικεινένων, ἦσαν οἱ νόμιμοι πληρεξούσιοι τῶν Ὀθωμανῶν ἀρμοστῶν εἰς τὸ «ντοβλέτι» ἢ Ὑπουργεῖον.

Ἐκαστος «καπού-τσοχανδάρ» ἦτο ἐφωδιασμένος δι' αὐξήσαντος ἀριθμοῦ καὶ ἰδίας σφραγίδος διὰ τὴν ἀλληλογραφίαν του. Εἶχεν εἰς τὰς διαταγὰς του ἓνα εἰδικόν, μεμνημένον εἰς τὰς τραπεζικὰς ἐπιχειρήσεις, ἔνι γραμματέα καὶ Ἑλληνας ἀπεσταλμένους, οἵτινες ἐκράτουν τοῦτον ἐνήμερον τῶν ὑπουργικῶν κινήσεων καὶ πολιτικῶν συκοφαντιῶν.

Διὰ τῶν πρακτόρων τούτων οἱ πασάδες, διαπραγματεύοντο τὴν ἐξαγορὰν τῶν θέσεων των ἢ τὸν διορισμὸν των, κατέβαλλον εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον τὰς εἰσφορὰς τῶν ἐπαρχιῶν (οὐδαμοῦ ὑπῆρχον δημόσιοι εἰσπράκτο-

1) Τὰ ἀξιώματα τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐπωλοῦντο, μόλις δὲ ἓνας πασᾶ; ἐφθάνεν εἰς τὸ πασαλίκι του. ἡ πρώτη του φροντίς ἦτο νὰ πληροφορηθῇ περὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν ὑπηκόων του, ἵνα τοὺς φορολογήσῃ ἐν πρώτοις μὲν πρὸς ἐξοικονομησιν τοῦ ποσοῦ τῆς ἀγορᾶς τοῦ ἀξιώματος καὶ εἶτα πρὸς συντήρησιν σιτακοῦ διὰ τὴν κήρυξιν πολέμου κατὰ τοῦ γείτονος πασᾶ καὶ ἀρπαγῆν τοῦ πασαλικίου του. Ἡ πώλησις τῶν ἀξιομάτων εὐρίσκειται ἐν σπέρματι εἰς τὸ Βυζάντιον, ἦτο δὲ μια τῶν σπουδαίων προσόδων τῆς ὀσμηνδικῆς δημοσίας οἰκονομίας (finance régalistique) βλ. Zachariae von Ligenthal. Principii di un debito pubblico nel impero bizantino. (Rendi-conti del R. Istituto Lombardo 1883 No 18 ἐπίσης R o c h e r System der Finanzwissenschaft ἐκδ. 5 1901 τόμ. Α. σελ. 113 καὶ 116—119.

ρες), ἐπέδιδον τὰς ἀναφορὰς τῶν (ἀρτζουχάκια) καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν (1).

Δ'. Ἡ ἀγορὰ τῆς Πάργας. Μεταξὺ τῶν ἐκτάκτων ἐξόδων εἰς τὰ ὁποῖα καθ' ἕλον τὸ τριακονταπενταετὲς διάστημα τῆς βασιλείας τοῦ ὑπεβλήθη ὁ Ἀλῆ πασις πρέπει νὰ συμπεριλάβωμεν καὶ τὴν ἐξαγορὰν τῆς Πάργας. Εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο θὰ ἀσχοληθῶμεν μόνον ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, παραμερίζοντες οὕτω τὴν πολιτικὴν του μορφήν. Εἰς τοὺς θέλοντας νὰ μάθουν τὴν ἐξοικονομικὴν σημασίαν τὴν ὁποῖαν ἀπέδιδεν ὁ Ἀλῆ πασις εἰς τὴν μικρὰν ταύτην πόλιν, ὑπενθυμίζομεν μόνον τὴν προσφιλεῖ του φράσιν: «θ ἔ λ ω τ ἦ ν Π ἰ ῤ ρ γ α ν», ἣς ὅμως ἀντὶ νὰ περιέλθῃ εἰς χεῖράς του μεταβιβάζεται ἐκ τῶν χειρῶν τῶν Βενετῶν εἰς τῶν Γάλλων, εἴτα τῶν Ρώσων καὶ τέλος τοῦ Μ. Ναπολέοντος (2).

Ἡ δυσαρρέσκεια μάλιστα τοῦ Ἀλῆ πασι διὰ τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Γάλλου στρατηγοῦ Berthier (Σεπτ. 1807) ἦτο τοιαύτη ὥστε ὅταν οὗτος ἐπεφόρισε τὸν Rouqueville νὰ διαπραγματευθῇ δάνειον παρὰ τῷ Ἀλῆ ἐξ 150.000 ταλλήρων ὑπὲρ τῆς Ἑπτανήσου, οὗτος ἠρνήθη κατηγορηματικῶς, ἀφήσας αὐτὸν νὰ ἐννοήσῃ ὅτι μόνον μετὰ τὴν παραχώρησιν εἰς τὸν Ἀλῆν τῆς Πάργας, δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ δανείου.

Διὰ τοῦ πωλητηρίου συμβολαίου μεταξὺ Μαίτηλανδ καὶ Ἀλῆ ἀπεφασίσθη ὅπως ὁ τελευταῖος πληρώσῃ εἰς τοὺς Παρινοὺς τὴν ἀξίαν τῶν κοινοτικῶν καὶ ἰδιωτικῶν κτημάτων ἅτινα θὰ περιήρχοντο εἰς χεῖράς του, τὸ ἀντίτιμον τῶν ὁποίων παρεδέχθη καὶ ὑπεσχέθη εἰς τὸ Διβάνιον νὰ καταβάλλῃ ὁ Ἀλῆς ἐκ τοῦ ἰδιαιτέρου του ταμεῖου.

Κιτὰ τὴν ὑπογραφεῖσαν μεταξὺ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Πρεσβευτοῦ Ροβέρτου Λίστον καὶ τοῦ Ρεῖζ ἐφέντη σχετικὴν προᾶξιν, δεκαπενταετής ἐπιτροπὴ ἐπεφορτίσθη νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἐγκαταλειφθησῶν

1) Μεταξὺ τῶν πρακτικῶν τούτων ὁ Remeraud ἀναφέρει καὶ ἓνα Ἑλληνα Κωνστ. Μαρίνογλου, εὐπατρίδην ἐκ Καπεσόβου, τοῦ Ζαγορίου, χρηματίσαντα ἐπὶ μακρὸν χρόνον εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασι εἰς ἐπίσημα ἐμπιστευτικὰ ἀξιώματα (Ali de Tebelin σελ. 157). Ὁ Μαρίνογλου κατὰ τὸ 1827 διωρίσθη παρὰ τοῦ Καποδίστρια ἐπόπτης τῶν σχολείων τῆς Ἀγκῶνος εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ Γεωργίου Φραγκιάδη. (Ε. Ἀ σ ω π ἰ ο υ : Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον 1877 σελ. 418).

2) Ἡ Πάργα παρεχωρήθη εἰς τοὺς Βενετούς διὰ τῆς συνθήκης τῆς 9 Αὐγούστου 1447. Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Κάμπο-Φόρμιου ἀρθ. 2 καταληφθεῖσα αὕτη παρὰ τοῦ στρατηγοῦ Gentilly, παρεχωρήθη μαζὶ μετὰ τὰ Ἑπτάνητα, τὸν Βουθρωτόν, τὴν Βόνιτσαν καὶ Πρέβεζαν εἰς τὴν Γαλλίαν. Διὰ τῆς συνθήκης τῆς Κωνσταντινουπόλεως (24 Μαρτ. 1800) τῆς θεσπίσεως τέτρα ἐκ τῶν μεταξὺ Γαλλίας καὶ Τουρκίας πόλεμον, ἀπετέλεσεν αὕτη μέλος τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας τὴν ἀκεραιότητα τῆς ὁποίας ἠγγυᾶτο ἡ Ρωσσία διὰ τῆς συνθήκης τέλους τοῦ Τέλειοι παρεχωρήθη αὕτη εἰς τὸν Μ. Ναπολέοντα. Ἡ στρατηγικὴ σημασία τῆς Πάργας φαίνεται εἰς ἔγγραφον τοῦ στρατηγοῦ Cambell πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Πάργας τῆς 1 Μαΐου 1815. ὅπου οὗτος τὴν ὠνόμαζε ὀφθαλμὸν τῆς Κερκύρας (l'occhio di Corfu) (βλ. de Bossset doc. 19 σελ. 231. Ἐπίσης ἑλληνικὸν κείμενον εἰς Χι ὤ τ η : Ἱστορία τῆς Ἑπτανήσου τόμ. I σελ. 124)

περιουσιῶν (1). Οἱ μὲν ἀντιπρόσωποι τῶν Παργίων ἐξετίμων τὴν ἐγκαταλειφθησομένην περιουσίαν τῶν εἰς 2.300.000 τάλληρα, οἱ δὲ Τοῦρκοι εἰς 1.025.700 μόνον. Κατόπιν ὅμως μακρῆς καὶ ἐπιπόνου διαδικασίας ἡ ἐπιτροπὴ κατέληξεν εἰς τὸ ποσὸν τῶν 500.000 λιρ. Ἀγγλίας ὡς ἐμφαίνεται ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ Bosset πρὸς τὸν Carttright ὑπὸ ἡμερομηνίαν 3 Μαΐου 1817, ποσὸν ὅμως τὸ ὁποῖον ὁ Ἀλῆς ἐκήρυξεν ὅτι ἀδυνατεῖ νὰ καταβάλῃ (2). Γίνεται ὅθεν νέα ἐκτίμησις καὶ νέα διαπραγματεύσεις εἰς τὰς ἀρχὰς Μαρτίου 1819 μεταξὺ τοῦ Μαΐτλανδ καὶ τοῦ Ἀλῆ, αἵτινες καὶ κατέληξαν εἰς τὸ ποσὸν τῶν 150.000 λιρ. Ἀγγλίας καὶ κατὰ περίεργον σύμπτωσιν εἰς ἀριθμὸν περιέχοντα ἐξάκις τὸ ἕξ ἦτο τάλληρα Αὐστρίαις 666.666. Τὸ ποσὸν τοῦτο δὲν ἦτο βεβαίως ἰσοδύναμον τῆς πραγματικῆς ἀξίας τῶν ἰδιοκτησιῶν τῆς Πάργας, διότι ὅπως λέγει ὁ Davenport «μόνον αἱ ἐλαῖαι τῆς Πάργας ἀνέρχονται εἰς 270.000 καὶ μάλιστα ἐκ τῶν καλλιτέρων τοῦ κόσμου» (3).

Πρὸς καταβολὴν τοῦ ποσοῦ τούτου ὁ Ἀλῆς ὑπεσχέθη ἐν πρώτοις εἰς τὸν Μαΐτλανδ ξυλείαν ἐκ τῶν δασῶν τῆς Ἡπείρου, πρότασιν ὅμως τὴν ὁποίαν οὔτος ἀπέρριψεν. Κατόπιν τρίτης συνεντεύξεως μεταξὺ τῶν δύο ἀνωτέρω εἰς Πρέβεζαν τὴν 7 Μαΐου 1819, ὁ πονηρὸς σατράπης τῆς Ἡπείρου, ἀπήτησε τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως πρὸ τῆς καταβολῆς τοῦ τιμήματος. Ὁ δὲ Μαΐτλανδ ὁ νομίσας ὅτι διὰ τῶν φιλοφρονήσεων εἶχε δαμάσῃ τὸν τύραννον τῶν Ἰωαννίνων, ὑπεβλήθη εἰς τὸν ἐξευτελισμὸν νὰ δώσῃ εἰς τὸν αἰμοβόρον Ἀλῆ, ὡς ὁμήρους, ἀνωτέρους ἀξιωματικούς τὸν Haskay, Robinson καὶ αὐτὸν τὸν ὑπασπιστὴν του.

Οἱ δυστυχεῖς ὅμως Πάργιοι καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ ποσὸν τῶν 150.000 λιρ. Ἀγγλίας δὲν εἰσέπραξαν εἰς τὸ ἀκέραιον, διότι ἵνα εἰσπράξουν τὴν ἐπιδικασθεῖσαν ἀποζημίωσιν εἰς ἰσπανικὸν νόμισμα ὡς τὸ μόνον ὑγιὲς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην καὶ ὅχι ὑποτιμημένον τουρκικόν, ἐδέχθησαν ἔκπτωσιν κατὰ 33.660 τάλληρα, ἐπὶ πλέον, δὲ καὶ τὰ ἔξοδα τῆς ἀποστολῆς τῆς ἐπιτροπῆς καθὼς καὶ τῆς φρεγάτας ἥτις θὰ τοὺς μετέφερεν εἰς Κέρκυραν,

1) Ἐδημοσιεύθη τὴν 13/25 Δεκεμ. 1817 εἰς τὴν gazetta «Ionis» ἀρ 204, βλ. Χιώτη τόμ. Α. σελ. 157.

2) Ἡ ἐπιτροπὴ ἐξετίμησεν ἐπιτοπίω τὴν ἐγκαταλειφθεῖσαν περιουσίαν εἰς 81.000 ἐλαιόδενδρα, καὶ 1025 οἰκίας, μὴ συμπεριλαμβανομένης τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας καθὼς καὶ τῶν ἀκαλλιεργήτων ἐδαφῶν τὰ ὁποῖα κατὰ τοὺς τοῦρκους πληρεξουσίους δὲν ἔπρεπε νὰ συμπεριληφθοῦν εἰς τὸ ποσὸν τῆς ἀποζημιώσεως.

3) Ὁ Duval εἰς τὸ ἔργον του «Exposé des faits qui ont précédé et suivi la cession de Parga» Paris 1820 ὑπολογίζων τὴν ἐτήσιαν κατανάλωσιν εἰς 200 φρ. κατ' ἄτομον, ἀναβιβάζει τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα εἰς 800.000, ἀντιπροσωπεύον κεφάλαιον 16.000.000 φρ. (σελ. 41). Περὶ τῶν ἐλαίων τῆς Πάργας βλ. Ἀνδρεάδης: Ὁ πληθυσμὸς τῆς Πάργας ἐπὶ Βενετοκρατίας εἰς Οἰκ. Ἑλλάδα 15 Ὀκτ. 1911.

ἔξοδα ὑπολογιζόμενα εἰς τὸ τέταρτον τῆς ἐπιδικασθείσης ἀποζημιώσεως ἦτοι 157.000 τάλληρα (*).

Ὅσον σκανδαλώδης ὅμως ἦτο ἡ διαγωγὴ τοῦ Μαιτλανδ, τόσον ἦτο καὶ τοῦ Ἀλῆ, ὅστις ἀπεφάσισεν ἐν τέλει νὰ ἐπιβάλη εἰδικὴν φορολογίαν τῆς ὑποίας δὲν ἐξηρέθησαν οὐδ' αὐτοὶ οἱ στρατιῶται πρὸς κάλυψιν τῆς πληρωθείσης ἀποζημιώσεως.

Ἐκ τῆς φορολογίας λοιπὸν ταύτης καὶ τῆς ἀξίας τῆς ἀκινήτου περιουσίας τῶν χριστιανῶν ἠτις περιῆλθεν εἰς χεῖρας του, κατώρθωσεν οὗτος νὰ εἰσπράξῃ πενταπλάσια τῆς καταβληθείσης ἀποζημιώσεως πρὸς ἔξαγοράν τῆς Πόλεως.

Γ. ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΡΓΑ

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἀναπτυχθέντων, οὐδόλως πρέπει νὰ νομίσωμεν ὅτι ἡ ἀκόρεστος αἴτη δίψα τοῦ χρυσοῦ ὑπὸ τῆς ὁποίας κατείχετο ὁ σατράπης τῶν Ἰωαννίνων, δὲν εἶχε καὶ τὰ καλὰ τῆς ἀποτελέσματα.

Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας οὐδόλως παρημελήθησαν ὑπὸ τούτου. Ἐθεώρει δὲ ὁ Ἀλῆ πασᾶς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δύο τούτων κλάδων προτιμωτέραν τοῦ ὑψωμοῦ τῶν δισμῶν. Ἀμφότεροι δὲ οἱ κλάδοι οὗτοι ἀνεπτύχθησαν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του καὶ ἐσχηματίσθησαν μεγάλαι περιουσίαι, ἀπόδειξις καὶ αἴτη τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς ἐμπορικῆς ἀκμῆς τῆς πόλεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

«Χάρις εἰς τὴν τοποθεσίαν των, λέγει ὁ Remeraud εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης εἰς τὴν Κέρκυραν, τὰ Ἰωάννινα, ἦσαν ἀναγκαστικὸς σταθμὸς διὰ τοὺς ταξειδιῶτας, ποὺ διήρχοντο τὴν ἄλλην πλευρὰν τῆς Πίνδου.

«Μετὰ τὴν Θεσσαλονικὴν καὶ τὴν Ἀδριανούπολιν, προσθέτει ὁ Ho-behouse, τὰ Ἰωάννινα εἶναι ἡ μᾶλλον ἀξιοσημεῖωτος πόλις τῆς Εὐρώ-πακίης Τουρκίας» (*).

1) Ἡ σημειωθῆ ὅτι κατὰ τὴν συνθήκην τῆς Πρεβέζης τοῦ 1798 μεταξὺ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τῶν Παργίων ἐπιτρόπων, συνθήκης μηδέποτε ἀναγνωρισθείσης ὑπὸ τῆς κοινοτικῆς ἀρίετο πλήρης κοινοτικῆς αὐτονομίας ἀντὶ καταβολῆς διακοσίων φλωριῶν κατ' ἔτος (βλ. κείμενον συνθήκης παρὰ Σ α λ α μ ἄ ν τ α : Ἡ Πάργα. Ἀθῆναι 1861 σελίς 121—124).

Ὁ Λαμπρίδης ἀναφέρει πλείστα ὅσα τοιαῦτα ποραδείγματα ψεύδους καὶ ἀπάτης. Κατὰ τὴν ἀγορὰν οὕτω τοῦ χωρίου Ματσούκη συναινέσας προκαταρκτικῶς καὶ ἐγγράφως νὰ μετρήσῃ 12 πονγγία εἰς τοὺς κατοίκους, ὄχι μόνον ἀντὶ 12 κατέβαλε δύο πονγγία, ἀλλὰ καὶ τοὺς πιστωτὰς ἀπέστειλε νὰ εἰσπράξουν τὰ ὀφειλόμενα ἐκ τῶν ἐκπαιρισθέντων Ματσουκιωτῶν εἰς Ἀργαφα (σελ. 49—50). Περὶ τὸ 1847 πᾶσα ἡ γῆ τῆς Πάργας ἐκτὸς τοῦ φρουρίου μετεβλήθη εἰς τσιφλικιον, ὑποχρεουμένων τῶν ἀγορασάντων αὐτὸ πασάδων νὰ καταβάλωσι λόγῳ ἔδαφονομίου (μοναντισέλι) 115.000 γρ. ἢ 5.000 περίπου τάλληρα Ἀυστριακά (Οἶκον. Διοικ. τῆς Ἐπτανήσου τόμος Β. σελ. 96).

2) R e m e r a u d : Ali de Tebelin σελ. 31, βλέπε ἐπίσης I. e a k e : Travels τόμος Δ. σελ. 136—141.

Οἱ ἔμποροι τῶν Ἰωαννίνων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχον εὐρυτάτας καὶ πολυσχιδεῖς σχέσεις μὲ τὰ μεγάλα καταστήματα τῆς Τουρκίας, Γερμανίας, Ἰταλίας, Ἀγγλίας καὶ Ρωσίας.

Ὑπὸ τῶν ἐμπόρων τοῦ Μεισόβου καὶ τῶν Ἰωαννίνων καὶ διὰ τῆς ἰδρύσεως παρὰ τούτων ἐμπορικῶν καταστημάτων ἐν Ἐνετίᾳ, Μόσχᾳ καὶ Κωνσταντινοπόλει, ἐδόθη τοιαύτη ᾠθησις εἰς τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον τῆς Θεσσαλίας, ὥστε ἡ πόλις τῆς Λαρίσης κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου καὶ 19ου αἰῶνος χαρακτηρίζεται ὡς μία «τῶν ἀξιολόγων πόλεων τοῦ Ὀθωμανικοῦ βασιλείου, τόσον διὰ τὴν θέσιν της καὶ τὸ ἄξιον λόγου ἐμπόριον ὅσον καὶ διὰ τὸ πολυαριθμὸν τῶν οἰκητόρων της» (1).

Λιωργάνωνε συχνὰ μεγάλας πανηγύρεις καὶ προσεπάθει νὰ καταστήσῃ τὰ Ἰωάννινα κέντρον διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου, ὅπως τὸ Μεγάροβον παρὰ τὸ Μοναστήρι. Προσεπάθησεν ἐπίσης νὰ πείσῃ τὸν μεγαλέμπορον Ἀγγλον Richards ὅπως ἐγκαταλείψῃ τὴν Μάλταν καὶ ἀποκατασταθῇ εἰς Πρέβεζαν. Ὁ τρόμος ὅμως τὸν ὁποῖον ἐνέπνεον εἰς τοὺς ἐμπόρους αἱ ἀδικαίαι κατέστρεψε τὸ σχέδιόν του.

Ἐξετέλεσε διάφορα ἀρδευτικὰ καὶ ἀποξηραντικὰ ἔργα καὶ διετίθει, κατὰ τὸν Μανζούρ, πράκτορας εἰς τὰς κυριωτέρας ἐμπορικὰς πόλεις ἰδίως εἰς Τεργέστην, Βιέννην, Βουκουρέστιον, Μάλταν καὶ Λίβερπουλ, ἀπόδειξις καὶ αὕτη τοῦ διαπεραστικοῦ του βλέμματος. Δὲν ἠμέλησε νὰ φέρῃ καὶ μεταλλειολόγους ἀκόμη πρὸς ἐξέτασιν τῆς Ἡπειρωτικῆς γῆς καὶ νὰ διωρῶξῃ πηγὰς πρὸς ἀνεύρεσιν θείου εἰς Τσαμουργιᾶν.

Ἐπεδιόρθωσε καὶ συνέδεσε διὰ γεφυρῶν τὴν ἀρχαίαν ὁδὸν τῆς Ἐγνατίας, τὴν ἐννοῦσαν τὴν Ἡπειρον μὲ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἤτις καὶ σήμερον ἀκόμη φέρει τὸ ὄνομά του. Ἡ ὁδὸς αὕτη ἀνήρχετο τὸν Δρισκον, τὴν δειρίδα τῆς Πίνδου, καὶ διὰ τοῦ Μετσόβου, τὸ ὁποῖον ἄφηνε πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ Γρεβενῶν διηθύνετο εἰς Θεσσαλονίκην. Πρὸκειται περὶ στρατιωτικῆς ρωμαϊκῆς ὁδοῦ, ἣτις ἐνουμένη μετὰ τῆς διὰ Μοναστηρίου καὶ Βοδενῶν διερχομένης κατέληγεν εἰς Θεσσαλονίκην.

Ἐτέρᾳ ὁδῷ συνέδεε τὰ Ἰωάννινα μὲ τὸ Τεπελένι διὰ τοῦ Γαρδικίου, παρὰ τὸ χωρίον Πρωτόπαπα, Κλεισούρας, γεφύρας Μαζαρακίου ἐπὶ τοῦ Καλιμᾶ, Ζαραβίνας, Ἐπισκοπῆς καὶ Ἀργυροκάστρου καὶ διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Δρίνου κατέληγεν εἰς τὴν γενέτειραν τοῦ τυράννου.

Ἄλλη πάλιν ὁδὸς ἀπὸ Ἰωαννίνων καὶ Πέντε Πηγαδίων κατέληγεν εἰς Ἄρταν καὶ Πρέβεζαν.

Πανταχοῦ καὶ σήμερον ἀκόμη ἀπαντῶνται λείψανα γεφυρῶν καὶ λιθοστρώτων, τὰ ὁποῖα ἀποδίδονται εἰς τὸν Ἄλην, ἰδίως εἰς Θεσσαλίαν, ὡς ἢ ἀπὸ Τρικκάλων διὰ τῆς Βούλας εἰς Λάρισαν καὶ ἢ ἀπὸ Ἐλασσῶνος διὰ

1) I. Λεονάρδου : Νεωτάτη τῆς Θεσσαλίας χωρογραφία. Πέστη 1836 σελ. 53 καὶ Κόμμα : Ἱστορία τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων τόμος 12 σελ. 550.

τοῦ Δαμασίου εἰς Τύρναβον, ἵνα μαρτυρῶσι εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, κατὰ τὸν Ἀραβαντινόν, «τὸ πεπτωκὸς μεγάλειον τοῦ παροαδόξου τούτου ἀνδρός».

Παρὰ τὴν Λίριαν σώζεται καὶ σήμερον ἀκόμη ὑδραγωγεῖον ἢ μᾶλλον σειρὰ φρεατῶν ἀνορυχθέντων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς διοχτεύσεως ἀφθόνου ὕδατος ἐκ τοῦ ὄρους Δοβρούτσας, τὸ ὁποῖον ὁμοίως ὁ Ἀλῆς ἀφῆκεν ἡμιτελές, ἄγνωστον διὰ ποίους λόγους.

Δὲν λησμονῶμεν βεβαίως ὅτι ὅλα τὰ δημόσια ταῦτα ἔργα, καθ' ὃν τρόπον ἐξετελοῦντο ἦσαν διὰ τοὺς ἀτυχεῖς ἐπὶ κούους τοῦ ἡ ἀφειτηρία ἢ ἀφορμὴ διαρκοῦς ἀγγαρείας καὶ ἐγένοντο πολλάκις δαπάναις αὐτῶν τῶν ἰδίων. Πρέπει ὅμως συγχρόνως νὰ ἀναγνωρίσωμεν ὅτι ἡ διοίκησις τοῦ ἀπλήστου τούτου ἀλλ' εὐφυοῦς τυράννου, ἀπειτέλει μίαν πρόοδον, ἐν σχέσει μὲ τὴν ράθυμον καὶ διεφθαρμένην διοίκησιν τῶν ἄλλων πασᾶδων. Εἰς οὐδεμίαν πράγματι ἐποχὴν προγενεστέραν ἐγένοντο τόσα ἔργα, ὅσον ἐπὶ τῆς ἰδικῆς του ἐπεκταθέντα καὶ εἰς τὰς ἀπωτάτας τῆς δικαιοδοσίας του χώρας.

Ἄλλὰ καὶ πολυάριθμα μέγαλα ἐνίστε πρὸς ἱκανοποίησιν σιγμιαίων ἐμπνεύσεων καὶ ὁρμῶν ἀνήγειρεν, ὑποβάλλων πολλάκις τοὺς εὐπόρους τῶν κατοίκων εἰς χρηματικὸν ἔρανον πρὸς καλλωπισμὸν αὐτῶν, τὴν δὲ εὐλείαν ἀδιακρίτως ἐκ τῶν δασῶν διαφόρων κοινοτήτων λαμβάνων, ἠνάγκαζε τοὺς περιοίκους νὰ τὴν μεταφέρουν ὅπου διέτασεν ὁ ἴδιος.

Τὴν κατασκευὴν καὶ συντήρησιν τόσων δημοσίων ἔργων, ὁ Ἀραβαντινὸς ἀποδίδει εἰς τὴν πεποιθήσιν τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ σατράπης τῆς Ἡπείρου περὶ τῆς μονιμότητος καὶ διαρκείας τῆς ἰσχύος του, προσέτι δὲ εἰς τὴν μανίαν τῆς ἐπιδείξεως καὶ τὸν πόθον τῆς ὑστεροφημίας, καὶ ἐκ τῆς προλήψεως ὑπὸ τῆς ὁποίας κατείχετο τὸ πνεῦμα του, ἀφότου, ὡς ἐλέγετο, δεξιότητος προεῖπεν ὅτι θὰ ἀπέθνησκεν ἅμα ἔπαυεν οἰκοδομῶν.

Δ'. ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ

Ἐν ἀρχῇ τῆς παρουσίας μελέτης εἶπομεν ὅτι ἐν τῶν πολλῶν ἐλατηρίων ἅτινα προεκύλευσαν τὴν ἐξόντωσιν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἦτο καὶ ἡ διάδοσις ἢ μᾶλλον ἡ ἐπικρατοῦσα εἰς ὅλους τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει πεποιθησὶς περὶ τῶν μεγάλων του θησαυρῶν. τῶν ὁποίων κάτοχος θὰ ἐγένετο μετὰ τὴν δολοφονίαν του τὸ Κράτος.

Εἰς τί ποσὸν ὅμως ἀνήρχετο ὁ πλοῦτος τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τί ἀπέγινεν οὗτος μετὰ τὴν δολοφονίαν του :

Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου κατέχομεν σήμερον ὁπωσδήποτε ἔγγραφα μὲ ἀρκετὰς πληροφορίας. Ὁ πλοῦτος τοῦ σατράπην τῆς Ἡπείρου συνίστατο ἐκ χρυσῶν νομισμάτων, πολυτίμων λίθων καὶ ἀκινήτων.

Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸν εἰς χρυσᾶ νομίσματα πλοῦτον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τὸ περιοδικὸν «Ἐστία» τοῦ 1877 ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον «Ἑλλήν στρατιωτῆς» πληροφορίας τὰς ὁποίας ὁ καταχωρήσας ἠντλησεν ὡς βεβαίως ὁ ἴδιος, παρ' ἀνδρὸς «διατελέσαντος εἰς ἐμπιστευτικὴν τοῦ ἡγεμό-

νος τούτου ὑπερσίαν» «μέχρι τῆς εἰς τὸ νησί μεταφορᾶς αὐτοῦ». Ὁ παρ-
ρασχὼν ὅμως ὡς πληροφορίας ταύτας εἰς τὸν «Ἕλληνα στρατιώτην»
φρονεῖ ὅτι «τὸ πλεῖστον τῶν χρημάτων εἶχε καταναλωθεῖ εἰς μισθοὺς
» τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ἀλῆ καὶ εἰς τὰς τῶν οἰκογενειῶν περιθάλψεις ὅτι
» τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ πλοῦτου κατέλαβον καὶ κατέκρυψαν οἱ πασάδες μετὰ
» τὴν κυρίευσιν τῶν Ἰωαννίνων διαδώσαντες τὴν ιδέαν τῆς μὴ εὐρέσεως
» θησαυρῶν» (1).

Κατὰ τὰς πληροφορίας λοιπὸν ταύτας ἢ εἰς μετρητὰ περιουσία τοῦ
Ἀλῆ πασά, ἀποτελουμένη ἀπὸ ἐνετικά, πολιτικά, καὶ μισίρικα φλωριά, μαχ-
μουδιέδες, ρουμπιέδες, κολωνάτα, μεταλίκια ἄργυρὰ καὶ ἄλλα ἀνήρχετο εἰς
72.640.000 γρόσια ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ κάτωθι λεπτομεροῦς πίνακος, ὃν
παραλαμβάνομεν ἐκ τοῦ ἐν λόγῳ περιοδικοῦ.

1.000.000	φλωρία ἐνετικά	πρὸς 13—16 γρ.	γρ.	16.000.000
800.000	Μαντζάρικα	» 14	»	11.200.000
800.000	Πολίτιχα	» 10	»	8.000.000
500.000	Μισίρικα	» 7	»	3.500.000
500.000	Τουνεζίδικα	» 12	»	6.000.000
400.000	Μαχμουδιέδες	» 25—28	»	11.200.000
500.000	Ρουμπιέδες	» 3	»	1.500.000
1.000.000	τάλ. Κολωνάτα	» 6	»	6.000.000
400.000	» Τερέζης	» 5 1/2	»	2.200.000
2.000.000	μεταλίκια ἄργυρὰ	» 2 1/2—3	»	5.600.000
16.000	δούπιες τῆς Ἰσπανίας πρὸς 15 Κολωνάτα ἢ 90 γρ.		»	1.440.000

Ὅλικὸν μετρητῶν γρόσια 72.640.000 (2)

Ὁ Remeraud ἀναβιβάζει τὸν πλοῦτον τοῦ Ἀλῆ κατὰ τὴν ἡμέραν
τῆς δολοφονίας του εἰς χρυσὰ νομίσματα εἰς τὸ κολοσιαῖον ποσὸν τῶν
200.000.000 γρ. ἢτοι 180.000.000 φρ. Γαλλικῶν.

Τὸ ποσὸν τοῦτο ἦτο ἀκόμη μεγαλύτερον, ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν
ὅτι πρόκειται περὶ χώρας εἰς τὴν ὁποίαν τὰ μετρητὰ ἐσπάνιζον. Ἀφ' ἐτέ-
ρου ὅμως ἡ ἀδυναμία τῆς ἀσφαλοῦς τοποθετήσεως κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην
ἠλάττωνε τὴν ἀξίαν του. Ἦτο μία ἐποχὴ καθ' ἣν κράτος καὶ ἰδιῶται ἐθη-
σαύριζον εἰς βαθμὸν ὥστε ἡ συνήθεια αὕτη τῆς ἀποταμιεύσεως δὲν ἐφρη-
μόζετο μόνον εἰς τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον, ἀλλὰ καὶ εἰς κοσμήματα, τὰ

1) «Ἐστία» 1877 τεῦχος 74 σελ. 348.

2) Λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς δυσκολίας ὅπως ἀχθῶσιν ἀξίαι τόσων
ἀπομεμκρυσμένων ἐποχῶν εἰς ἰσοδύναμους τῆς ἐποχῆς μας, δὲν δύνανται οἱ ἀριθ-
μοὶ οὗτοι νὰ θεωρηθοῦν ἀπολύτως ἀκριβεῖς, ἀλλὰ μόνον ὡς παρῆχοντες μίαν ιδέαν
πρὸς ἐγγύθησαν ὁποιαδήποτε πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ ἐξήγουσαν ἡμᾶς ἐκ τοῦ σκό-
τους

ὅποια, κατὰ τὸν Ἀνδρεάδην, ἔχουν τὸ διπλοῦν προτέρημα νὰ εἶναι εὐ-μετακόμιστα καὶ νὰ κολακεύουν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐπιδείξεως, μίαν τῶν κυριωτέρων ἀναγκῶν τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ Ἀλῆς ὅμως διησαυρίζων οὕτω ἀνεγνώρισε ταχέως, ὅτι ἡ ἀποταμίευσις αὕτη εἶχε τὸ μέγα μειονέκτημα νὰ μὴ εἶναι παραγωγικὴ. Δι' ἀνθρώπον μάλιστα τῆς ἰδικῆς του ἀπληθείας τὸ τοιοῦτον ἀπειτέλει μεγάλην ἀδικίαν. Ἴδου διατὶ φροντίζει ὅπως ἀυξήσῃ τὴν ἔγγειον ἰδιοκτησίαν, ἵσως εἰς τὴν τότε οἰκονομικὴν κατῴστασιν τῆς Τουρκίας παρείχεν ἀσφαλῆ πρόσοδον.

Σύμφωνα μὲ ἓνα κατάλογον τοῦ καθηγητοῦ τῆς Ἀκαδημίας Κερκύρας Φιλιτᾶ, ζήτησαν ἐπὶ μακρὸν εἰς Ἰωάννινα, τὰ ἀπανταχοῦ τῆς εὐρείας περιφερείας τοῦ τοιφλίκια τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ τῶν υἱῶν του ἀνήρχοντο περὶ τὰ 950, ἔξ ὧν 800 περίπου ἰδικά του. Ἦτοι 411 εἰς τὴν Ἠπειρὸν, 261 εἰς τὴν Θεσσαλίαν, 207 εἰς τὴν Ἀνατ. Ἑλλάδα καὶ 71 εἰς τὴν Μακεδονίαν.

Τὸ σημεῖωμα τοῦ Φιλιτᾶ δοθὲν εἰς τὸν Ἀρσάκην ὑπὸ τὸν γαμβροῦ τοῦ πρώτου, συνταγματάρχου Θ. Σαρλῆ, συντάκτου τοῦ βιβλίου ἐν τῷ συνόλω του ὡς ἀξιόπιστον, διότι καθὼς ἀναφέρει (ἐπὶ σελ. 17) πρὸς τὰ ἐκ τῶν μνημονευομένων χωρίων δὲν ἦσαν καὶ ἀποκλήσεις ἰδιοκτησίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἀλλὰ μόνον τμήματα αὐτῶν. Τὸ τοιοῦτον ὅμως οὐδέποτε μειώνει τὴν ἀξίαν τοῦ σημειώματος τούτου, διὰ τοῦτο ἀποποιεῖται ἀρκετὰ τὸ περὶ τῆς περιουσίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ζήτημα. Ἐκ τῶν ἀναφερομένων οὕτω ὑπὸ τοῦ Φιλιτᾶ τοιφλικίων ἐν Θεσσαλίᾳ, ὁ Τσοποτὸς ἀφαιρεῖ ἔξ, ὡς δις ἐπαναλαμβανόμενα, δώδεκα ὡς κείμενα ἐκτὸς τῆς σημερινῆς Θεσσαλίας καὶ δέκα τρία ὡς μὴ ὑπάρχοντα σήμερον ὡς χωρία, εἴτε διότι εἶναι ἄπλως ὀνόματα τοποθεσιῶν ἢ ἐρημοχωρίων μὴ δυναμένων νὰ ἐξακριβωθῶσι νῦν. Μένουν οὕτω, κατὰ τὸν Τσοποτὸν 195, ἔξ ὧν πάλιν 13 εἶναι λειβύδια χωρὶς γεωργικοὺς συνοικισμοὺς καὶ μόνον 184 εἶναι τοιφλίκια τοῦ Ἀλῆ πασᾶ (1).

Καταστάς οὕτω βαθυκτῆμων ὁ τύραννος τῶν Ἰωαννίνων, συνῆγεν ἐκ τῶν προσόδων τῶν ἀρπαγείσων ἰδιοκτησιῶν ἐτησίως ἄπειρα εἰσοδήματα, καθότι ὅσα καὶ μετέπειτα ἦσαν ἐθνικὰ κτήματα, ὅλα σχεδὸν ἦσαν ἔξ ἐκεί-

1) Τσοποτὸς: Ἡ καὶ Γεωργοὶ σελ. 186 καὶ 253 ἐνθα καὶ κατάταξις τῶν τοιφλικίων κατὰ δήμους. Βλ. ἐπίσης: «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά» 1930 σ. 14—16. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀλῆ δὲν ἐγένοντο ὅλαι αἱ ἰδιοκτησίαι του ἐθνικαὶ γαίαι. Ἡ Κυβέρνησις ὄχι μόνον εἶ; Μωμεθανοὺς ἐπέστρεψε τὰς ὑπ' ἐκείνου ἀρπαγείσας ἰδιοκτησίας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρας κατὰ τὴν πολιτορκίαν αὐτοῦ οἰκιοπονηθείσας ὑπὸ ἑτέρον Μωμεθανῶν ἀνεγνώρισε. Ὁ Τσοποτὸς μὲς πορτεὶ πληροφορίας περὶ τῆς ἀξίας εἰς τὴν ὁποίαν μετεπωλήθησαν τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ διαφορὰ τοιφλίκια τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἐκ τῶν ὁποίων φαίνεται ἡ ἐξευτελιστικὴ τιμὴ εἰς τὴν ὁποίαν παρεχωρήθησαν αὐτὰ εἰς τὸν τύραννον τῶν Ἰωαννίνων (Ἐπετηρὶς Φιλ. Συλλ. Παρνασσός; ἔτος 10 σελ. 50 κ. ἑ.).

νων τὰ ὁποῖα ἐκέκτητο ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀλῆ, ἐπειδὴ καὶ τὰ πρὶν αὐτοῦ ἔθνικὰ κτήματα ἔσπευσε καὶ ἐπέτυχε νὰ τὰ ἀγοράσῃ ἐκ τοῦ βασιλικοῦ ταμείου ἀντὶ ἐλαχίστης τιμῆς ἐπ' ὀνόματι τοῦ υἱοῦ του Μουχτάρ πασᾶ.

Πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ κομβολογίου τῶν τόσων ὡραίων κτήσεων τὰς ὁποίας μίαν πρὸς μίαν συνεσώρευσε ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ἀπαιτεῖτο νὰ προστεθῇ ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ Ζαγόρι, τὸ ὁποῖον ὅμως ἔνεκα τῆς ἰσχύος τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐμπορευομένων κατοίκων του καὶ τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ Ἀλῆ πρὸς τὸν διακεκριμένον πρόκριτον Ἀλέξιον Νοῦτσον, ἠδυνήθη νὰ σώσῃ τὰς ἰδιοκτησίας του ἐκ τῶν ἀνίχων τοῦ τυράννου καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ μεγάλη καὶ ζηλευτὴ κωμόπολις τοῦ Δελβινακίου, λόγῳ ἰδίως τῆς ἐξαιρετικῆς τῆς τοποθεσίας κυριαρχούσης τῆς ἀρτηρίας τῆς ἐνούσης τὰ Ἰωάννινα μὲ τὸ Ἀργυροκάστρον (*).

Ἐισέπρατε δὲ ὁ Ἀλῆς ἐκ τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας εἰσοδήματα, τὰ ὁποῖα ὁ μὲν Holland ἀναβιβάζει εἰς 290.000 λίρας, ὁ Leake εἰς 300.000, ὁ δὲ Μανζοῦρ εἰς 10 - 12.000.000 γρόσια τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Κατὰ μίαν ἐκθεσιν ὑποβληθεῖσαν εἰς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιτετραμμένον τῆς Γαλλίας Vicomte de Viella ὑπὸ τοῦ διερμηνέως Desgranges αἱ πρόδοδοι τῶν τοιφλικίων τοῦ Ἀλῆ ἀνήρχοντο εἰς ὁ ποσὸν καὶ ὁ Μανζοῦρ ἀναβιβάζει ταύτας ἦτοι περὶ τὰ 10.000 000 γρ. (**).

Ἐὰν εἰς τὰ ἀνωτέρω προσθέσωμεν καὶ τὸν εἰς πολυτίμους λίθους καὶ κοσμήματα πλοῦτον τοῦ τυράννου, τὸν ὁποῖον μᾶς περιγράφει ὁ Ἀραβαντινός, καὶ ὁ ὁποῖος κατεγράφετο ὑπὸ ἀργυρομοιβῶν δις τοῦ ἔτους, τὸ σύνολον τοῦ πλούτου τοῦ σατραποῦ ἀνήρχετο εἰς 250.000.000 (*).

Ὅλον αὐτὸν τὸν πλοῦτον ἀπέκτησεν ὁ Ἀλῆ πασᾶς, ἀφοῦ ἑτερομάτισε τοὺς πολέμους του κατὰ τῶν Σουλιωτῶν καὶ Ἀλβανῶν καὶ ἰδίως κατὰ τοῦ Ἰμπραήμ πασᾶ τοῦ Βερατίου ἦτοι μετὰ τὸ 1-12, ὅταν ἤρχισε νὰ ἀπολαμβάνῃ κάποιας ἡσυχίας.

Φαντάζεται λοιπὸν κανεὶς μὲ ποῖον ζηλότυπον βλέμμα οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔβλεπον τὸν τοιοῦτον θησαυρὸν, τοσοῦτο μᾶλλον καθόσον πολλὰ τῶν κτημάτων τοῦ Ἀλῆ καὶ τῶν υἱῶν του, ἐλάχιστα ἐπλήρωνον εἰς τὸ Δημόσιον Ταμεῖον. Ὁ Βελῆ πασᾶς οὕτω ἐπὶ προσόδου 5.000.000 γρ. ἔστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν μόνον 6500 γρόσια.

1) Τὰς ἀπολείρας τοῦ Ἀλῆ πρὸς σπτερισμὸν τῶν κτημάτων τοῦ Δελβινακίου περιγράφει ἐμμέτρως ὁ Δελβινακιώτης Γ. Γαζῆς εἰς φυλλάδιον δημοσιευθὲν εἰς Αἴγιναν τὸ 1835. Περὶ τοὺς ἀγῶνας τούτους τοῦ Ἀλῆ καὶ τὴν ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν τῶν Δελβινακιωτῶν στρεφόμενον τὸ ποίημα τοῦ Γαζῆ μικρὰν βεβαίως ἔχει ἱστορικὴν ἀξίαν, περιγράφει ὅμως τὰς μεθόδους ποῦ μετέρχετο οὗτος πρὸς ἀρπαγὴν τῆς περιουσίας τῶν ὑπηκόων του. Ἀνατύπωσις τοῦ ἐν λόγῳ «τροπαίου» ἐγένετο τὸ 1916 δαπάναις τοῦ Δελβινακιώτου κ. Νικολάου Μάγγου Βλέπε ἐπίσης Χ ρ ἦ σ τ ο υ Δ ἄ λ λ α (ιατροῦ) «Ἱστορικαὶ σελίδες» εἰς ἡμερολόγιον Σκόκου 1912, καὶ Συμβολὴν εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Δελβινακίου ὑπὸ ἰδίου ἐκδ. 1930.

2) R é s e r v e : Ali de Tebelin σελ. 277.

3) Ἀ ρ α β α ν τ ι ο ῦ : Ἱστορία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ σμ' σελ. 512,

Τοιοῦτον λοιπὸν θησαυροῦ τὸ ἄκουσμα διαβιβασθὲν ἀπὸ στόματος εἰς στόμα καὶ μεγεθυνόμενον ὡς συνήθως, ἔφθασε μέχρι τῶν ἀκοῶν τοῦ Σουλτᾶν Μαχμούτ δεκαπλάσιον τῆς πραγματικότητος καὶ τόσῃ φιλοζήματον ἐντύπωσιν προκάλεσεν εἰς τοῦτον, ὥστε ἀέλαβε τὸν σκοπὸν πρὸς εἴρεσιν εὐκαιρίως διὰ τὴν καταστραφὴν τοῦ τόσον πλουσιωτάτου ἑσπληλῆλόν του.

Τί ἀπέγινεν ὅμως μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἡ κολοσσιαία αὐτῆ περιουσία; Ὑπάρχοντες σήμερον κερκρυμένοι θησαυροὶ εἰς τὰ θρυλικὰ Ἰωάννινα ἢ ὄχι; Ἰδοὺ τὸ τελευταῖον ἐρώτημά μας.

Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι τὸ ποσὸν τῶν εἰς χρυσὸν νομισμάτων τὸ ὁποῖον εὐρέθη εἰς τὸ φρούριον τῆς πρωτεύουσας τῆς Ἡπείρου ἦτο κατὰ πολὺ κατώτερον ἐκείνου ποῦ ἤλπιζεν ὁ Χουρσίτ. Κατὰ τὸν Ἀχμέτ Μουφίτ καὶ Ἀραβαντινὸν οἱ εὐρεθέντες μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ τυράννου θησαυροὶ ἀνήρχοντο εἰς 40.000.000 γρόσια, κατὰ δὲ μίαν ἔκθεσιν τοῦ Joannin εἰς τὸν Vicomte de Viella εἰς 18.000.000 ἀπεστάλη εἰς Κωνσταντινούπολιν φορτωθεῖσα εἰς 50 ἵππους, ἀφοῦ προηγουμένως ἐσφραγίσθη διὰ τῆς σφραγίδος τοῦ Χουρσίτ καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὴν φύλαξιν τοῦ πασᾶ τῆς Εἰββοίας Χασάν.

Τὸ ποσὸν τοῦτο τῶν 40.000.000 γρ. παραδέχεται καὶ ὁ Κρέμος προσθέτων ὅτι «ἡ εὐρεθεῖσα εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ ποσό της δὲν ἦτο ἀνάλογος τῆς φήμης, πλὴν καὶ αὐτῆ διαμοιρασθεῖσα δὲν ἔφθασεν εἰς τὸ βασιλικὸν θησαυροφυλάκιον μήτε τὸ τεταρτημόριον» (1).

Εἰς τὸ ἴδιον ποσὸν καταλήγει καὶ ὁ ἀείμνηστος Λάμπρος γράφων:

«Παρ' ὅλα ταῦτα τὰ πλοῦτη, ἢ καταγραφὴ τῶν τιμαφλῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν χρημάτων τοῦ Ἀλῆ πασᾶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, γενομένη παρὰ τοῦ νικητοῦ Χουρσίτ πασᾶ, ὅπως ὑποβληθῆ εἰς τὸν Σουλτάνον δὲν παρουσίασεν ἢ 45.000.000 φρ. Τὰ λοιπὰ ἀφ' ἐνὸς μὲν εἶχον σπαταληθῆ ὑπὸ τοῦ τυράννου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀποκρυβῆ ἢ κλαπῆ παρ' ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους ἡ Πύλη εἶχεν ἐμπιστευθῆ τὴν καταγραφὴν. Ἐν τούτοις τοῦ Ἀλῆ τὰ ἀκίνητα ἐν Ἡπείρῳ, Θράκῃ, Μακεδονίᾳ, Β. Ἑλλάδι περιελθόντα εἰς τὸν ὀθωμανικὸν θησαυρὸν ἀπέδιδον εἰσόδημα ἐκ 10—12 ἑκατ. γροσίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης» (2).

Ὁ Λαμπρίδης τὸναντίον παραδέχεται ὅτι ὁ Χουρσίτ καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐσφραγίσθησαν μέγα μέρος τῶν θησαυρῶν. Τὴν ἐκδοχὴν ταύτην στη-

1) Γ. Κρέμου: Ἱστορικὰ ἐπανορθώματα, εἰς Παρνασσὸν 1883 σελίς 950—979 καὶ 1884 σελίς 64—75 καὶ 139—154.

2) Νέος Ἑλληνομνήμων 1927 σελ. 348...

ρίζει ούτος ἐπὶ τῆς βεβαιώσεως τοῦ Ζαγορησίου Μάνθου Λαδᾶ, πιστοῦ θε-
 ριάπιου τοῦ Ἀλῆ καὶ αὐτόπιου μάρτυρος τοῦ οἰκτροῦ του τέλους καθὼς
 καὶ εἰς μιστορίαν τῆς Βασιλικῆς ἢ ὁποῖα προσκληθεῖται εἰς τὴν Ὑψ. Πύ-
 λην ἀπεφάνθη ὅτι οὐδὲ τὸ ἑκατοστὸν τῆς ἀξίας τῶν θησαυρῶν εἶχε περι-
 σωθῆ. Ἰνα μάλιστα πείσῃ αὕτη τοὺς περιεστῶτας περὶ τῆς ἀληθείας τῶν
 καταθέσεών της προσέθηκεν ὅτι ἔλλείπει ἐκ τῶν θησαυρῶν τοῦ συζύγου
 της τὸ περίφημον Μπέλ Χαντζᾶ τὸ ὁποῖον ἔφερε πάντοτε ὁ Ἀλῆς με-
 ζεύγος πιστολίων ἀργυρῶν εἰς τὴν ζώνην του (1). Λικαία ὅθεν ἦτο ἡ ὀργή
 τοῦ Σουλτάνου καὶ ἡ ἀπορία τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱ ὁποῖοι ἀμύθητον
 ἔθεώρουν τὸν θησαυρὸν τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων.

Ὁ Χουρσίτ ἐν πίσῃ περιπτώσει ἀνέμενε νὰ εἴρῃ περισσότερα καὶ
 εἶχε τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ Ἀλῆς μέρος τῶν θησαυρῶν του εἶχε κρύψει εἰς
 τὴν γῆν ἢ εἴψει εἰς τὴν λίμνην (2). Ὑπέβαλεν ὅθεν οὔτος εἰς αὐστηρὰν ἀνά-
 κρισιν τὴν σύζυγον τοῦ Ἀλῆ Βασιλικὴν, τὴν ὁποῖαν ἐκράτει ἐπ' ἀρχετὸν
 χρόνον αἰχιμάλωτον, αὕτη ὅμως με σθένος ἠρηγήθη νὰ ἀποκαλύψῃ τίποτε.
 Εἰς μάτην ἐπίσης ἔθεσεν οὔτος εἰς ἀνάκρισιν τοὺς γραμματεῖς τοῦ πασᾶ.
 Οὐδεὶς κατώρθωσε νὴ παράσῃ εἰς αὐτὸν τὰς ζητούμενας πληροφορίας, ὁ
 δὲ Χουρσίτ ἐπλήρωσε διὰ τῆς κεφαλῆς του τὴν ὑπόνοιαν τοῦ Σουλτάνου
 ὅτι κατεγράσθη μέγα μέρος τῶν θησαυρῶν αὐτοῦ (3).

* *

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐμφαίνεται ὅτι ὅσα ἐξακολουθοῦν νὰ λέγωνται καὶ
 νὰ γράφωνται περὶ ἀμυθῆτων θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ εἶναι ὅπως πολὺ
 ὀρθῶς λέγει ὁ Ἀραβαντινὸς ἀποκυήματα ζωηρᾶς ἀνατολικῆς φαντασίας».

Ἀρχετὸν μέρος τῶν θησαυρῶν του διεσπάθησεν ὁ τυράννος τῶν
 Ἰωαννίνων κατὰ τὸν καιρὸν τῆς πολιορκίας του, ἥτις μὴ λησμονώμεν ὅτι
 διήρκεσε δέκα ἐπτὰ ὀλοκλήρους μῆνας. Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ
 φειδωλὸς καὶ μέχρι γλισχρότητος τυράννος ὄχι μόνον ἔδαπάνα ἀφειδῶς
 τὸ χρυσιὸν του πρὸς σωτηρίαν του, ἀλλὰ καὶ εἶχον στηρεῦση καὶ αἱ πολυ-

1) Ὁ Λαμπρίδης παραδέχεται ὅτι ὁ Μάνθος Λαδᾶς ἐγνώριζε τὸν σφετερι-
 σμὸν τῆς περιουσίας τοῦ Ἀλῆ ὑπὸ τοῦ Χουρσίτ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι οὔτος με-
 ταβαίνων εἰς Κων)πολιν κατὰ πρόσκλησιν τῆς Κυβερνήσεως συνωστῆθη ὑπὸ τοῦ
 Χουρσίτ εἰς ἓνα τῶν ἐκεῖ τραπεζιῶν του ἵνα ἀφθόνως τῷ χορηγῇ τὰ πρὸς συντή-
 ρησίν του ἐξόδα.

2) Ὁ Λαμπρίδης δὲν παραδέχεται τὴν ὑπαρξίν θησαυρῶν κεκρυμμένων ὑπὸ
 τὴν γῆν, διατεινόμενος ὅτι ὁ παμπόνηρος σατράπης ἔκρυπτε τοὺς θησαυροὺς πρὸς
 δοκιμασίαν καὶ ὅτι ὁ,τι οὔτος ἔθαπτε σήμερον ἐξέθαπτεν αὔριον (σελ. 53), ἐνῶ
 τούναντιον ὁ Kemeraud διατείνεται ὅτι οὔτος κατέθετε μέρος τῆς περιουσίας του
 εἰς τὰς Τραπεζὰς τῆς Κερκύρας καὶ Μάλτας (σελ. 278).

3) Ὁ θάνατος τοῦ Χουρσίτ ἐπισημᾶς εἰς Λάρισαν μετὰ ὀλιγοήμερον ἀσθέ-
 νειαν, ἔδωκεν ὑποψίας περὶ δηλητηριάσεως αὐτοῦ, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι μετὰ τὴν εἰς
 Κωνσταντινουπόλιν καταστροφὴν τοῦ φίλου καὶ προστατοῦ του Χαλέτ ἐφέντη
 κατηγορήθησαν ὅτι συνεννοηθέντες ἐσφετερίσθησαν καὶ διένεμαν τοὺς θησαυ-
 ροὺς τοῦ Ἀλῆ.

πληθεῖς πηγαὶ διὰ τῶν ὀπίων ἄφθονος ἄλλοτε εἰσῆρχετο εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ ὀ πλοῦτος. Καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ὁ στρατὸς τῶν ὀπίων ἐξῴπλισεν ὁ Ἀλῆς πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ ἀνῆρχετο εἰς 30.000 περὶτοι, μισθοδοτούμενοι καὶ συντηρούμενοι ὑπὸ τοῦτου. Ἀρχεῖα κατηνάλωσεν ἐπὶ πλέον οὔτως πρὸς διεξαγωγὴν πολέμων κατὰ τοῦ Σουλίου μάλιστα, Πάργας, Ἀργυροκίστρου, Πρεβέζης, Παραμυθιάς, Αἰθλίνου, Γαρδικίου, Βερατίου κ.λ.π.

Καί τι μὲν ἐδαπάνησε καὶ ὅλον τὸ διάστημα τῆς πολιτορκίας του δὲν δυνάμεθα ἀκριβῶς νὰ ὑπολογίσωμεν. Ἐὰν ὅμως λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὰ ἔξοδα τῶν διαφόρων ἐκστρεπειῶν του τοῦ 1807 καὶ τοῦ Βερατίου περὶ τῶν ὀπίων ἐργάζαμεν ἀνωτέρω, αἵτινες ἐπὶ πλέον καὶ ὀλιγώτερον χρόνον διήρκεσαν καὶ ὀλιγώτερον στρατὸν ἀπασχόλησαν, εὐκόλως συμπεραίνομεν ὅτι τὸ ἥμισυ περὶτου τῶν θησαυρῶν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ κατηναλώθη εἰς μισθοδοσίαν καὶ συντήρησιν τοῦ στρατοῦ.

Ἐὰν δὲ εἰς τὰ ἔξοδα αὐτὰ προσθέσωμεν τὰ ἔξοδα τῆς συντηρήσεως αὐτοῦ καὶ τοῦ προσωπικοῦ του, τὴν ὑπερβολικὴν ὑπερτίμησιν τῶν τροφίμων κατὰ τὸ διάστημα τῆς πολιτορκίας του, τὰ ποσὰ τὰ διατεθέντα πρὸς διαφθορὰν πολλῶν ἐκ τῶν πασάδων τοῦ Σουλτανικοῦ στρατοπέδου, νομίζομεν πῶς ἕκαστος θέλει πεισθῆ ὅτι ὀλίγα μόνον ἑκατομμύρια ὑπελείφθησαν εἰς τὰ ταμεῖα τοῦ Ἀλῆ μετὰ τὴν δολοφονίαν του, καὶ συνεπῶς τὸ ποσὸν τῆς ἀπογραφῆς τοῦ Χουροῖτ οὐδόλως ἀπέχει τῆς ἀληθείας. Οἱ διάφοροι ὄθεν πόλεμοι, αἱ δαπάναι τῆς τελευταίας του ἀμύνης πρὸς σωτηρίαν καὶ αἱ μετὰ τὸν φόνον τοῦ τυράννου ἴσως καταχρήσεις, ἐξήτησαν τοὺς μεγάλους θησαυροὺς ἀπέμενε δὲ μόνον ἡ ἀπήχησις αὐτῶν θρύλος, ὁ προκαλέσας καὶ τελευταίως ἀκόμη ἐρεύνας περὶ ἀνευρέσεως διὰ πολυδαπάνων ἀνασκαφῶν.

Ἐξ ὧν ἀνεπτύξαμεν φαίνεται ὅτι δὲν ὑπάρχει τοῦρκος πασᾶς ὑπερβαίνων τὸν σατράπην τῆς Ἡπείρου εἰς σκληρότητα καὶ τυραννίαν. Ἡ ἱστορία τοῦ Ἀλβανοῦ πασᾶ, γεννηθέντος ἐν Τεπελενίῳ δὲν δύναται νὰ γραφῆ, λέγει ὁ Λάμπρος, διὰ μελάνης, ἀλλὰ διὰ τοῦ βορβόρου καὶ τοῦ αἵματος (!).

Ἡ ἐκδοχὴ αὕτη ἔρχεται ὀλίγον εἰς ἀντίφασιν μὲ τὸ συγχαρητήριο γράμμα καὶ τὰ δῶρα τὰ ὀποῖα ἔστειλεν εἰς αὐτὸν ὁ Σουλτάνος τῆ «30 τοῦ ἱεροῦ μηνὸς Δεσμάλῆ οὐλ Ἀχῆρ ἐν ἔτει Ἀραβικῷ 1237» μόλις «ἡ κ ε φ α λ ῆ τ ο ὕ κ α τ η ρ α μ ἔ ν ο υ ἔ π α ν α σ τ ᾶ τ ο υ Ἀ λ ῆ Τ ε π ε λ ε ν λ ῆ δ ι ᾶ τ ο ὕ Ἀ χ μ ἔ τ Σ ι λ ι χ τ ᾶ ρ ἔ λ ῆ φ θ η εἰς τὸ Ὑ ψ η λ ὶ ὶ μ ο υ Ἀ ὐ τ ο κ ρ α τ ο ρ ι κ ὸ ν Δ ι β ᾶ ν ι ο ν». Τὸ ἐγγραφον τοῦτο εὑρεθὲν εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Μουφτείας τῆς Βεργίας καὶ δημοσιευθὲν ὀλόκληρον εἰς τὸν «Πελασγόν» Κορυτσᾶς τῆς 28-1-1928 λέγει μεταξὺ ἄλλων :

«Ἐγὼ ὁ ὑψηλὸς χαλίφης τῶν Ἰσλάμ σου ἀποστέλλω εἰλικρινές φίλημα ἀγά-
 > πης καὶ εὐγνωμοσύνης ἐκ τῶν χειλέων μου, ὡς δῶρα δὲ ἕνα σπαθὶ μὲ ἀδαμαν-
 > τοποικίλτον λαβὴν ἐκ τῆς Ἀυτοκρατορικῆς μου Ὀπλοθήκης ὡς καὶ μίαν γούναν

Λαμβανομένων όμως ἐπ' ὅσιν ὅλων τῶν ἄλλων ἀναλογιῶν, εἰς κανένα πασιλίκι ἢ οἰκονομικὴ κατῴσταςις δὲν ἦτο καλλιτέρα τῶν ἐπαρχιῶν του. Καὶ τοῦτο διότι, ὅπως λέγει ὁ Ἀνδρεάδης ἡ σκληροτέρα τυραννία εἶναι ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως προτιμωτέρα τῆς ἀναρχίας, τοσοῦτο μᾶλλον καθόσον εἰς τὰς λοιπὰς ἐπαρχίας ἢ ἀναρχία οὐδὲν ἀπέκλειε τὴν τυραννίαν, ἐνῶ τυραννίαν εἰς τὸ κράτος τοῦ τυράννου τῆς Ἰπείρου ἦτο τοιαύτη τάξις καὶ ἀσφάλεια ὥστε :

«Ἐπαίξε ὁ λύκος μὲ τ' ἀρνί κα' ὁ γκιώνης μὲ τ' ἀηδόνι» (*).

* *

Ἐάν όμως ἡ θροικικὴ πρωτεύουσα τῆς Ἰπείρου δὲν κρύπτει εἰς τὸ κἄστρο τοῦ φοβεροῦ τυράννου τῆς τοὺς ὄνειρευομένους παρὰ τινῶν ἀμυθίτους θησαυροὺς, νομίζομεν ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος ἀπεκόμισεν ἤδη τοὺς ἀνεκτιμήτους θησαυροὺς τοὺς κληροδοτηθέντας ἐκ τῆς πολιτικῆς τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων.

Ὁ Ἀλῆ πιστῶς πράγματι λόγῳ τῆς φυσικῆς του ροπῆς πρὸς τὰς ἡδονὰς καὶ τὸν πλουτισμὸν, περιοριζέτο μόνον εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ἐργασίας τοῦ ὑποδούλου Ἔθνους, ἀνεχόμενος καθ' ὅλα τὰ ἄλλα τὴν αὐτοδιοίκησιν τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων, ἐπιχαίρων μάλιστα διότι ἀπηλάσσετο οὕτω τῶν ἐνοχλήσεων αἵτινες θὰ διετάρασσον τὴν ἀηδὴ μακαριότητά του.

Ὁ Γεωργ. Γαζῆς (Δελβινακιώτης) εἰς ἀνέκδοτον βιογραφίαν τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων τὴν ὁποίαν κατέχομεν εἰς χεῖρας μας, χαρακτηρίζει τὸν Ἀλῆ πασᾶν «ὡς ὄργανον τῆς θείας προνοίας» διότι ἡ τυραννία του ἐγένετο πρόξενος ὁμονοίας χριστιανῶν καὶ τούρκων, ἠγάγασε τοὺς ὑπῆκόους του νὰ πλουτίσωσιν καὶ ἐκπαιδευθῶσιν εἰς τὰ ξένα, γινόμενοι οὕτω προπαρασκευασταὶ τῆς Ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας. Εἰς τὴν σχολὴν του ἐξεπαιδεύθησαν ὁ Καραϊσκιῆς, Διάκος, Τσόγγας, Γρίβας, Βαρνακιώτης, Πανουργιάς, Καρατάσιος, Γάτσιος καὶ λοιποὶ ἄρματωλοὶ τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος. Εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐν γνώσει τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, διεδόθη ἡ πρώτη «Μυστικὴ Ἐταιρεία» τοῦ Ρῆγα συγκαταλέξασα μεταξὺ τῶν μελῶν

- > ἀπὸ σισούραν τὴν ὁποίαν ἀπέσπασα ἀπὸ τὸ Σουλτανικὸν μου βεσιάριον....
- > ἀποστέλλομεν διάφορα μεταξωτὰ ὑφάσματα τὰ ὁποῖα θὰ διανείμης εἰς τοὺς
- > ἐπιδείξαντας ἀφοσίωσιν καὶ ἀνδρείαν πιστοὺς πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνω χαίρεισμον πατρικῆς στοργῆς».

1) Ἡ ἀνωτέρω φράσις τοῦ ἀειμνήστου Λάμπρου ἐλήφθη ἐκ τοῦ μνημονουθέντος ἡδὴ βιβλίου τῆς Mme Louise Sw — Bello c : Bonaparte et les grecs Paris 1826 ἡτις εἰς σελ. 14 γράφει «l' infâme Ali...dont l' histoire devrait être écrite en caractères de sang et de boue».

2) Ἡ ἀσφάλεια αὕτη ἀποτελεῖ, κατὰ τὸν Ἀραβαντινὸν «ὄσιν» ἐν τῇ κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους τῆς βαρβαρότητος ἐρήμῳ» (σελ. 9). «Ἀσφαλέστερον, ἔγραφεν ὁ Βύρων πρὸς τὴν μητέρα του, περιηγεῖται κανεῖς εἰς τὰς κτήσεις τοῦ Ἀλῆ ἢ περιπατεῖ εἰς τὰς ὁδοὺς τοῦ Λονδίνου».

της τὸν Ψαλλίδα, τὸν ἱατρὸν Κυρίστην, Στέφανον Δούκαν καὶ ἄλλους. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπαναστάσις καθὼς παρατηρεῖ ὁ Μένδελσων, πρὶν ἐκφραγεῖ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐξεροράγη εἰς τὴν Ἡπειρον.

Τίποτε, νομίζομεν, δὲν χαρακτηρίζει καλλίτερον τὴν συνδρομὴν τοῦ τυράννου τῆς Ἡλείρου εἰς τὴν ἔκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅσον ἢ ἐπὶ τοῦ τάφου του ἐν Κωνσταντινουπόλει χαραχθεῖσα ἐπιγραφή, εἰς τὴν ὁποίαν ὡς κατακλειδα ἀναγράφονται τὰ ἑξῆς :

« . . . ἀπέδειξε καὶ μυστικὴν συνωμοσίαν »
 » ὅτι εἶχε μετὰ τῶν ἀποστατησάντων Ἑλλή-
 » νων, πέμψας μεγάλην ποσότητα χρημάτων
 » εἰς Πελοπόννησον καὶ τοὺς Σουλιώτας, πα-
 » ρώρησε δὲ τούτους νὰ ὀπλισθῶσι κατὰ
 » τῶν Μουσουλμάνων » (1).

1) « Λεξικὸν τῆς Ἐπαναστάσεως τῶν Ἑλλήνων, περιέχον σύντομον ἱστορίαν τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος, πόλεων, ἐθνῶν, χωρίων καὶ παντοδαπῶν συμβεβηκότων. Συνταχθέν μὲν ὑπὸ Γεωργίου Γαζῆ τοῦ ἐν Δελβινακίου τῆς Ἡλείρου χιλιάρχου καὶ γραμματέως τοῦ στρατηγοῦ Καραϊσκάκη, ἀφιερῶθαι δὲ τῷ ἐντιμοτάτῳ Κυρίῳ Σιδέρῳ Πράττικῳ 1847 », (τόμοι δύο ἀνέκδοτοι) βλέπε ἐπίσης δύο ἀρθρα κ. Φ. Μιχαλοπούλου εἰς Κυθημερινὴν τῆς 7 καὶ 8 Σεπτεμβρίου 1930 ὑπὸ τὸν τίτλον : « Φιλλέλην ἢ τύραννος ὁ Ἀληπασᾶς τῶν Ἰωαννίνων ».